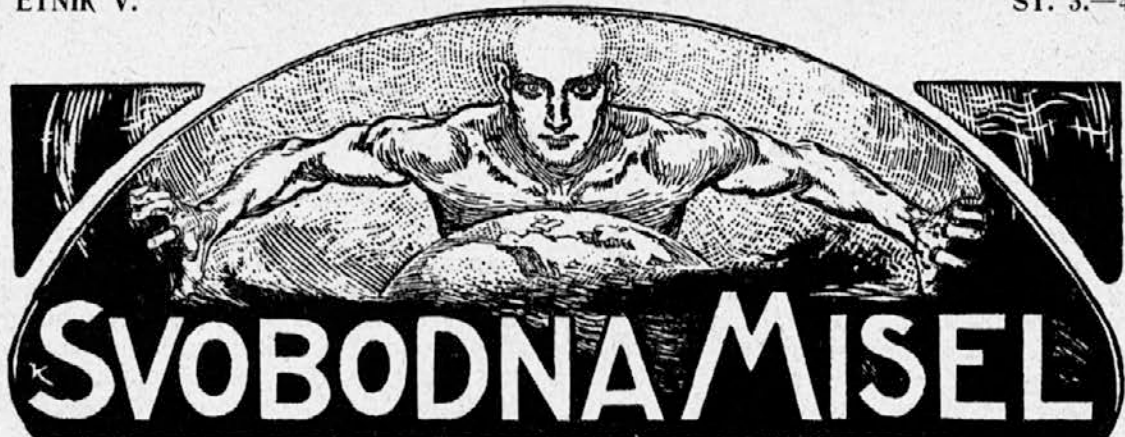

1912.

GLASILO SLOVENSКИH SVOBODOMISLECEV.

Maj—Junij.

Uredništvo in upravništvo Praga-Vinogradi, Češko. — Ponatis dovoljen le z označbo vira.

A. A. Kerg.

OB GROBU ANTONA AŠKERCA.*)

Anton Aškerc je mrtev ...

Človek je odšel izmed živih, leden piš je potegnil okoli naših src, ki smo čutili za njegovim imenom silen, jeklen zakon nature duha, ustvarjenega, da se razvija neprestano, svobodno iz sebe, brez mej, do zvezd!

Aškerc je mrtev ...

In kaj pomeni njegova smrt za narod, ki mu je zasenčil črn gavran cilj hrepenenja, cilj, za katerim je šel veliki svobodomislec z jasnim čelom, s celim svojim bitjem, z dušo in s telesom? Umirajo znanstveniki, književniki, dobrotniki in žalujemo za njimi in cenimo jih za njih delo. Aškercova smrt pa je grmeč glas, pognan skozi teme, da vzbudi, da vzdrami vse, ki so postali omahljivi v srcih in so v udanosti zaprli oči. Dale so nam ga nepoznane moči in nevidna roka ga je vodila po poti, ki jo hodijo le nje izvoljenci. Molče je govoril in smo ga slišali in mu nismo sledili. Njegov duh nas je ljubil z bridkostjo, nas brate v narodu in nam klical, da bodimo krepki, odločni, da udarimo, da storimo, kakor je delal on. Bil je naš budnik in njegov glas je naraščal od ure do ure, od dne do dne, pa ga nismo hoteli poslušati. Za sodnika smo se postavili nad njim, pa ga nismo spoznali tam, kjer bi ga morali. Glas pa je naraščal in je šel v se, zajedel se v svoje misli in se razletel v poslednji, strašni krik, ki nam je zarezal do krvi in smo trepetajoč obstali ...

Umrl je, šel je brez besed, brez poslovida od nas z načrti, z upom, s pričakovanjem na svetli, novi solčni žarek, ki prodre temo, težečo nad njegovim narodom.

Anton Aškerc!

Ali si bil sam sebi prerok, da se zgane uporna volja v nas, da nas sramotilno zaskle vezi, oklepajoče našega duha, potem ko te ne bo več med nami, ko se razgrne s tvojo smrtjo pred nami tvoje delo in bo z njim naša drëmajoča svobodomiselnost zadeta v živo?

Ali si bil sam sebi prerok, da se bo ob tvoji smrti razgalilo zdravo jedro tvojega naroda in bo neznana sila sklonila tisoče glav v turobi ob spominu nate?

*) Prihodnja številka »Sv. Misli« bo posvečena Aškercem delu in življenju.

Ali si vedel, da bo rimski hlapec, še predno bo oledenelo tvoje telo, povzdignil sramotilen glas in šel na delo, da oskruni spomin na te, da prikličie sebi enake v sovraštvu in v zasramovanju do tebe in da bo steklo spačil obraz, ker si vzvišen nad njim in si zanj na veke nedotakljo?

Ali si upal, da se sklenemo po tvoji smrti, kar nas hoče živeti svobodno, s prostim duhom s pomnoženo silo dela, za katero si živel in trpel ti ...?

Grmeč glas je bila tvoja smrt in njegov odmev nas mora buditi in nam hrabriti našo voljo! —

Zelena Štajerska nam ga je dala. Rojen je bil filozof, mislec, spoznavalec samega sebe, spoznavalec naroda in neumoren delavec na njegovi ledini. Bil je duhovnik, pa sledil je klicu nature in je z jasnim čelom pustil stan, ki je uničujoče težil na njegovi zavednosti. Bil je za svojo dobo najizrazitejši glasitelj narodne svobode in boja proti sužnjosti duha. Imel je tovariše po stanu, mehke in jedrnate, pa nihče ga ni dosegel, nihče se mu ne more postaviti ob stran. Upognili so tilnik, on pa je vzdržal glavo po koncu. Skladal je romance, skladal je balade, pravil nam je dogodbe in očarljiv je bil njegov govor in je užigal pogum v srcih. Mirno in blagodejno je tekla njegova pesem. Rimski hlapec pa je zaslutil nevarnost in se je zbal za Petrovo skalo, ki je stala od Trubarjeve grmade sem trdno v Slovenceh. Poklical je Boga na pomoč, zabičaval, da je volja božja volja Slovence ... V Aškercu pa je bila uporna kal in šel je in si je poiskal v narodu, iz katerega je izhajal moči in potrjenja za svoj boj proti nasilnosti zoper duha. Iz velikega pesnika se je prevrgel v velikega boritelja za svobodomiselne ideje. Postal je kulturni delavec, raznašajoč v vezani besedi poziv k uporu; in njegovo delo za zmago idej prosvete, svobode in napredka je med Slovenci največje, najpomembnejše. Poklical je v življenje naše može iz reformacijske dobe in nam jih ovekovečil v svojih pesnitvah. Posegel je v zgodovino naroda in našel je, kar je iskal. Našel je tiste slabotne izvirke, ki se pojavljajo tu in tam, danes in jutri in hrepene drug k drugemu, da se ojačijo in se zli-

jejo v veliko strugo, v reko, v drveč tok, v nepremagljivo silo prostosti duha!

Dosegel je, kar je iskal. Mi pa nismo pregledali njegovega dela. Bolelo ga je.

In smrt mu je odvzela boleost, pokopala njegove načrte.

Ob odprtem grobu žalujemo za velikim svobodomislecem, za velikim pesnikom.

In kdo je, ki je duhâ Antona Aškercâ, da ne bi bil pripravljen zapriseči si v njegovem imenu in v žalostni dobi, ki jo je doživel med ljubljanim svojim narodom, da ne odneha preje, dokler ne izvrši tega, kar je dolžan storiti klicu svobodne vesti, sebi v utešenje in svojemu narodu, blagor in v pogibelj duhovnega suženjstva, rimskega hlapčevstva . . . !

INGERSOLL:

Kaj je vera?

Trdi se, da je vstvaril neskončni bog vse stvari in vlada vse stvari in da mu mora biti stvarstvo pokorno in hvaležno. Trdi se, da zahteva stvarnik gotove stvari in da je človek, ki izpolnjuje te zahteve, pobožen. Ta vrsta vere je bila v podstavi splošna.

Mnogo sto let so verovali mnogi ljudje, da zahteva bog žrtve in da ga veseli, ako vidi kri človeških otrok. Pozneje se je mislilo, da se zadovolji s krvjo volov, jagnjet ter golobov in da daje bog za odmeno dež, solnčni svit in rodovitnost. Verovalo se je, da je pošiljal bog, ako mu niso prinesli teh žrtvev, kugo, glad, povodenj in potres.

Poslednja stopnja te vere v žrtve je bila po nauku krščanstva, da je sprejel bog kri svojega sina in da je bil s smrtjo svojega sina zadovoljen in ni zahteval več krvi.

V vseh tistih dobah so verovali vsi ljudje, da je bog slišal in uslišal molitve, odpustil grehe in rešil duše pravovernih. To je vera v splošnem pomenu besede.

Tu pa vstaja vprašanje, je li bila vera osnovana na kakšni znani resnici, obstoja li sploh kakšno tako bitje kakor je bog, je li en vstvarnik nas vseh, je li bila res kedaj molitev uslišana in se je li dopadala bogu žrtvev otroka ali vola.

Predvsem: Je li vstvaril bog človeka?

Zakaj je vstvaril revne na misli?

Zakaj je vstvaril zločince, blazne in idijote?

More li neskončna modrost in sila

nekako opravičiti velike pogoške v stvarstvu?

Imajo li take ponesrečene stvari kakšno dolžnost napram svojemu stvarniku?

Drugič: Je li neskončni bog reditelj tega sveta?

Je li odgovoren za vse načelnike, kralje, cesarje in kraljice?

Je li odgovoren za vse vojske, ki so se vodile, za vso nedolžno kri, ki je bila prelita?

Je li odgovoren za stoletja suženstva, za hrbte, ki jih je razmesaril bič, za otroke, ki so bili prodani od materinih prs, za rodbine, ki so bile uničene in razgnane?

Ali je ta bog odgovoren za verska preganjanja, za inkvizicijo in grozna mučilna orodja?

Je li ta bog dovolil, da uničujejo okrutni in zločinski ljudje mirne in poštene? Je li dovolil, da prelivajo tirani kri rodoljubov?

Je li dovolil, da mučijo in sežigajo njegovi sovražniki njegove prijatelje?

Kakšno ceno ima takšen bog?

Bi li pošten človek dovolil, če more zabraniti, da njegovi neprijatelji mučijo njegove prijatelje?

Ali si moremo predstavljati tako bednega hudiča, ki bi dal svojim sovražnikom prednost pred prijatelji?

Ako ureja dobri in neskončno dobri bog ta svet, kako naj si razlagamo viharje, potrese, kugo in glad?

Kako si razložimo raka, mikrobe in tisočero bolezni?

Kako si razložimo divje živali, ki žrejo ljudi in strupene gade?

Kako si razložimo svet, kjer živi življenje od življenja?

Predstavite si žrtve! Predstavite si Niagaro krvi, ki grmi čez skale okrutnosti!

Ako se ozremo na ta dejstva, kaj je potem vera?

To je strah.

Strah stavi oltar in prinaša žrtve.

Strah zida katedralo in kloni glavo človeka.

Strah pripogiba kolena in jeclja molitve.

Strah zamenjuje ljubezen.

Vera uči suženjske lastnosti: pokornost, udanost, samozatajevanje, odpustčanje, neprotivljenje.

Pobožna in strahupolna usta ponavljajo s strahom: »In če bi ubil mené, jaz mu vseeno zaupam.« To je višek ponižnosti. Vera ne uči samozaupanja, neod-

visnosti, močatosti, poguma in samoobrane. Vera napravi boga za gospoda in človeka za njegovega sužnja. Noben gospod ne more biti tako velik, da bi napravil suženjstvo sladko.

II.

Ako je takšen bog, kako naj vemo, da je dober?

Kako moremo dokazati, da je milosrčen in da skrbi za otroke človeka? Ako je takšen bog videl mnogokrat milijone svojih ubogih otrok, kako so orali polje in sejali zrna in ko je videl tudi vedel, da je odvisno njih življenje od pričakovane žetve in je v svoji neskončni milosti vendar zadržal dež. Pustil je vzhajati solnce in ukrasti zemlji vso vlago, ali dežja ni dal. Videl je, da se zrno, ki ga je vsejal človek, kazi in gine, ali dežja ni poslal. Videl je, kako gleda ljudstvo s strahom na ogorelo polje, a dežja ni poslal. Videl je, kako uživajo po malem od tega, kar so si še prihranili in videl je, kako so se približali dnevi gladi, videl je, kako hujšajo, videl je njih gladne, upadle oči, slišal njihove molitve, videl je, kako žro mrhovino, videl je očete in matere, kako blazni od gladi ubijajo in jedo svoje polmrtve otroke, in vendar je bil nebeški obok nad njimi ko medovina in zemlja pod njimi kakor železo in on ni poslal dežja. Ali moremo reči, da je cvetela v srcu takšnega boga cvetka usmiljenja? Ali moremo reči, da je skrbel za človeške otroke? Ali moremo reči, da je njegovo usmiljenje večno?

Ali dokažemo, da je ta bog dobrotljiv, ker pošilja vihar, ki uničuje vasi in pokrije polja z razmrevarjenimi telesi očetov, mater in otrok? Ali dokažemo njegovo dobrotljivost s tem, ker je odprl zemljo in ji dal pogoltniti tisoče svojih brezsilnih otrok, ali ker jim je poslal vulkanske izbruhe s povodnjami in ognjem? Ali moremo iz takih resničnih dogodkov sklepati na njegovo dobroto?

Bogoslovci trdijo, da bog ni vstvaril vse ljudi enake. On je postavil na zemljo plemena, ki se razlikujejo po razumu, postavi in barvi. Ali je bilo v tem kaj dobrega, kaj razumnega?

Ali bi se morala višja plemena zahvaliti bogu, da niso nižja? Ali bi se morala nižja plemena zahvaliti bogu, da niso višja ali pa da so višja ko pa živali?

Ko je bog vstvaril tako različna plemena, je vedel, da si bodo višja podvrgla

nižja in da bodo nižja podjarmljena in uničena.

Ali je storil to bog in je li vedel, koliko krvi preteče, koliko muk se bo moglo pretrpeti, ali je videl številna polja pokrita s trupli ubitih, ali je videl krvaveče hrbte zaslužjenih, kako so materam pokala srca, ko jim je ugrabil sovražnik otroke? In če je on to vse videl in o tem vedel, si moremo li predstavljati hudobnejšega nestvora?

Zakaj bi morali potem reči, da je bog dobrotljiv?

Ječe, kjer so na vlažnih kamnih izdihali pošteni in plemeniti ljudje svojo dušo, od nedolžne krvi oškropljena vesala, brezupni sužnji s zranjenimi in zbitimi telesi, v ognju se zvijajoči mučniki, na natezalnicah vzdihujoči častiti ljudje, ki se jim je s kleščami trgalo meso iz telesa, bičana in krvaveča telesa pravičnih, iztaknjene oči onih, ki so ljubili resnico, neštevilni rodoljubi, ki so se borili in poginili zastonj, onesrečene zbite in jokajoče žene, razmesarjeni obrazi nedoraslih otrok, pogubljeni milijoni ugaslih let, žrtve viharjev in valov, povodnji in plamenov, podzemskih sil, bliška, goreče lave, kuge in dolgih bolezni, usta, iz katerih kaplja kri, zobje, ki zastrupljajo, zverine, ki razmesarijo in raztrgajo, vriskanje podlih breznačajnežev, tiranska vlada zlobnih, krone, ki jih je nosila ukrutnost in sijajno oblečeni hipokrati s sklenjenimi krvavimi rokami, ko so darovali svojemu bogu za to, ker so pregnali svobodo z sveta, ti spomeniki grozne minulosti, te dosihdob vladujoče grozovitosti, ta grozna dejstva se upirajo temu, da bi bil bog, ki ima voljo in moč, dati človeškemu plemenu življenje in blagoslov.

III.

Neka moč nas vleče k resnici.

Večina ljudij kloni k nadnaravnim stvarim. Ako se odrečejo enemu bogu, si poiščejo takoj novega. Ko so odrasli bogu Jehova, govorijo o moči, ki nas vabi k resnici. Kakšna je ta moč?

Človek napreduje s pomočjo svojihkušenj. Človek, ki želi priti do gotovega cilja, pride na križpotje. On gre na levo in hodi v mnenju, da gre po pravi poti, dokler ne spozna, da je izbral napačno pot. Vrne se in nastopi pravo pot in dojde do zaželenega mesta. Ko pride drugič na križpotje, ne gre več na levo roko. Izvolil si jo je že prej enkrat in je videl, da ni prava. Izvoli si cesto

na desno in bogoslovci pravijo takoj: Obstoja neka sila, ki vleče človeka k resnici.

Dete, ki ga zvabi krasota plamena, zagradi vanj s svojo ročico. Opeče si roko in se zanjaprej varuje ognja. Ta moč, ki je poučila dete, nas vleče k resnici.

Združena skušenost celega sveta je sila in moč, in ona nam kaže pravo cesto. Ta moč je svobodna in ni odvisna od inteligence. Ona ni podvržena volji in tudi ne ciljem. Ona je posledica.

Tako se jih je trudilo tisočero dokazati boga s tem, da imamo tako imenovani npravni čut ali vest. Ti bogoslovci in mnogi tako zvani filozofi trdijo, da je ta čut npravnosti, dolžnosti, obveznosti importiran in da je vest eksotična stvar. Izhajajoč iz stališča, da ni bil vstvarjen tukaj, da ni bil vstvarjen od človeka, izmišljujejo si boga, od katerega pohaja.

Človek je družabno bitje. Živimo skupaj v rodbinah, rodovih in narodih. Člani, rodbine, roda, naroda, ki povečujejo blagor rodbine, rodu ali naroda, se smatrajo za dobre člane. Mi jih hvalimo, občudujemo in častimo. Oni se smatrajo za dobre ali npravne.

Člani, ki povečujejo bedo rodbine, rodu ali naroda, se smatrajo za slabe člane. Mi jih dolžimo, sovražimo. Oni se smatrajo za nenpravne.

Rodbina, rod, narod postavi merilo npravnosti, oni določajo kako se moramo vesti. V tem ni nič nadnaravnega.

Največji človek je pravil: »Vest se poraja iz ljubezni.« Čut dolžnosti in obveznosti je nastal na naraven način.

Človek je varal samega sebe. Narava je zrcalo, v katerem vidi človek svoj lastni obraz in vse nadnaravne vere temeljijo na mnenju, da je bila podoba, ki stoji navidezno za zrcalom.

Recimo, da je bog — kaj moremo storiti za njega? On, ki je neskončen in nepogojen, ne more sprejeti ni dobro in zlo. Ne more imeti nobene potrebe. In vendar jih ima.

Predočite si sebičnost človeka, ki misli, da potrebuje neskončno bitje njegovo pohvalo.

IV.

Kaj je napravila naša vera? Kristjani učijo, da so vse druge vere napačne in zato se ozrimo le nanje.

Ali se je krščanstvo izkazalo? Ali je napravilo ljudi plemenitejše, dobrosrčnejše, poštenejše? Ali so postali ljudje,

ko je imela cerkev nadvlado boljši in srečnejši?

Kakšen je bil učinek krščanstva v Italiji, v Španiji, na Portugalskem, na Irskem? Kaj je napravila vera za Ogersko ali Avstrijo? In kako je bilo povsod drugod? Bodimo pravični! Ali bi mogle biti te dežele brez vere na slabšem? Ali bi morale biti na slabšem, če bi imele drugo vero nego krščansko?

Ali bi bil Torquemada groznejši, če bi bil duhovnik Zaratusrov? Ali bi bil Kalvin krvoločnejši, ako bi bil vernik južnomorskih otokov? Ali bi bili Holanci nemnejši, če bi bili zavrgli Očeta in Sina in Svetega Duha in častili trojico klobase, piva in zelja?

Kaj so napravili naši bojoviti nasledniki Krista? Kaj so napravili iz vere ljubezni in življenja? Sovražili so veselje in delo. Na vrata življenja so obesili znak smrti.

Z vero so poskusili povsod, ali ona se ni obnesla v nobeni deželi in v nobenem času.

Vera ni napravila človeka nikdar milosrčnega. — Spomnimo se samo inkvizicije.

Vera ni prinesla človeku nikoli svobode, npravnosti, pridnosti in poštenosti.

So li kristjani bolj pošteni, zmernejši in npravnejši kakor divjaki?

Ti, ki verujejo v enotnost narave ne morejo sprejeti nadnaravne vere.

Ali morete vplivati z molitvijo na prirodo in njene lastnosti? Ali moremo odvrniti povodenj, ako se klanjamo? Ali moremo z žrtvo spremeniti viharje? Ali obogatimo s klečanjem? Ali moremo ozdraviti bolezen s prošnjami? Ali postanemo z obredi bolj pametni? In ako dajemo vbogajme, smo li radi tega že tudi pošteni?

Vera sloni na misli, da ima narava gospoda in da ta gospod uslišuje molitve, kaznuje in plačuje, da ljubi pohvalo in prilizovanje in da sovraži močne in svobodne ljudi.

Je-li došla že komu pomoč iz nebes?

VI.

Ako imamo teorijo, moramo imeti tudi dejstva na razpolago. Mi moramo imeti temeljni kamen. Ne smemo zidati na uganjках, izmišljotinah in analogijah.

Mi imamo teorijo in zanjo štiri temeljne kamne.

Prvi kamen je: Snov ne more biti uničena, ona se ne spremeni v nič.

Drugi kamen je: Sila ne more biti uničena, se ne more izgubiti.

Tretji kamen je: Snov in sila moreta obstajati samo združeni, ni snovi brez sile in ni sile brez snovi.

Četrty kamen je: Kar se ne da uničiti, ni moglo biti vstvarjeno.

Ako so ti temeljni kamni pravi, je nepobitno, da sta snov in sila od večnosti do večnosti, in da se ne dasta ni zmanjšati ni povečati. Iz tega sledi, da ni moglo biti in se ne da vstvariti ničesar, da ni bilo stvarnika nikoli in ga ne bo.

To dokazuje, da ni nič nadnaravnega in da ono tudi biti ne more. Če so ti »temeljni kamni« pravi, nima narava gospoda. Ako sta snov in sila od večnosti do večnosti, ne more biti nobenega boga, noben bog ni vstvaril sveta, noben bog ga ne vlada. Potem tudi ni nobenega boga, ki uslišuje molitve, pomaga podjarmljenim, ki se usmili trpečih po nedolžnem, skrbi za otroke, za oropane matere, osvobojuje mučenike in jih rešuje iz plamenov.

Je-li obstojala snov in sila od večnosti do večnosti, to le dokazuje, da je bilo mogoče, kar se je zgodilo, da se dogaja, kar je mogoče in se bode zgodilo, kar je mogoče.

V vsemirju ni slučaj. Vsak dogodek ima svoje vzroke. Kar se ni zgodilo, se ni moglo zgoditi. Sedanjost je nujna posledica preteklosti in nujni vzrok bodočnosti.

V neskončni verigi ni in ne more biti nobenega zlomljenega ali manjkajočega člena. Velikost in gibanje sleherne zvezde, podnebje vsakega sveta, vsi stvori rastlinskega in živalskega življenja, vsak nagon, razum in zavest, vse trditve in vsa zanikanja, vsi zločini in čednosti, vse misli in sanje, vse nade in bojazni, to vse so nujnosti. Nobena izmed neštevilnih stvari ni mogla biti drugačna.

VII.

Ako sta snov in sila od večnosti do večnosti, moremo reči, da človek ni bil vstvarjen posebej.

Jehovah, ta nebeški lončar, ni zmešal in stvaril nobene gline, ni zmečkal iz nje podobe moža in žene in jih navdihnil.

Naši prvi roditelji niso bili tujei. Oni so se narodili na tej zemlji in ni se jim bilo zahvaljevati za življenje dihu nekega boga. Oni so izšli iz prirode in del prirode smo mi, njih potomci.

Mi imamo vse člene verige, šestindvajset členov od pravega do človeka.

Tega znanja nismo dobili iz od boga razodetih knjig. Imamo zkamenela dejstva in živo stvarstvo.

Od najjednostavnejšega stvarstva, od slepega čuta, od organizma, od nedoločne potrebe k jedini klici z zarodkom, kroglicji, napolnjeni s tekočino, k zrnu z dvema stenama, k ubogemu črvu, k nečemu, kar začena dihati, k organizmu, ki ima že pljuča, in odtod po mnogih stopnjah k ogromnim sesalcem, glodavcem, drevesnim prebivalcem, k opicam, k polčloveku in naposled k človeku.

Poznamo cesto, po kateri je potovalo življenje. Poznamo stopnje napredka.

VIII.

Skoz tisočletja so se trudili možje in žene, da izboljšajo svet. Vstvarili so bogove in hudiče, nebo in peklo, pisali so svete knjige, delali čudeže, stavili cerkve in ječe, molili in preklinjali, mučili in zapirali, trgali živim kožo raz telesa in jih žgali, da bi postalo ljudstvo pošteno, pridno in pravno.

Toda zakaj se jim to ni posrečilo?

Nevednost, uboštv in zločinstvo napolnjujejo svet. Vzgoja ne pride iz močvirja. — Ljudje, ki se ne morejo preživiti, napolnjujejo bedne, ozke sobe z otroci. Oni so odvisni od boga, sreče in milodarov. Nimajo dosti razuma, da bi premišljevali o bodočnosti ali da bi se zavedali svojih dolžnosti. — Ne želijo si otrok, kajti dete jim je zakleta neprijetnost. Dete ni dobrodošlo, kajti ono je breme. Ti nezaželeni otroci napolnjujejo ječe in temnice, zavetišča, bolnišnice in vešala. Nekoliko jih ohrani slučaj ali dobrodelnost, ali velika večina propade. Postanejo zločinci. Živijo od goljufije in nasilja in uče svoje otroke zločinstvo.

Proti temu zločinskemu potopu so reformne sile brez moči in dobrodelnost sama postane pomočnica zločina.

Izgleda, ko da je neuspeh trgovska znamka prirode. Zakaj? Priroda nima nobenega načrta, nobene inteligence. Priroda vstvarja brez določenega cilja, zdržuje brez posebnega vzroka in uničuje brez pomisleka. Človek ima nekaj inteligence in bi jo moral porabiti.

Pravo vprašanje je, ali moremo zabraniti, da napolnjuje nevednež, ubožec, zločinec svet s svojimi otroci?

Ali mora ostati svet vedno žrtev slepe strasti? Ali se da svet vzgojiti do take stopnje, da bi se ozirali vsi na posledice?

Zakaj bi morali imeti možje in žene otroke, za katere ne morejo skrbeti, ker

so otroci breme in kletev? Zato ker imajo več strasti ko razuma, več strasti ko vesti, več strasti ko inteligence. Takšnega ljudstva ne morete zreformirati s članki in govori. Takšnega ljudstva ne more tudi popboljšati pridiga in vera. Strast je in je bila vedno gluha.

Ona reformna orožja so v bistvu brez cene. Zločinci, berači in nesposobneži se množijo od dne do dne. Ječe, temnice, sirotišnice in zavetišča so prenapolnjena. Vera je brez moči in vpliva. Zakon more kaznovati, ali on zločinca ne more popboljšati in ne more zabraniti zločinov.

Ostaja samo še eno upanje. Nevednost, siromaštvo in zločin ne smejo napolnjevati sveta. Tega ne dosežemo z npravnim prepričevanjem. Tega ne doseže ne govor, ne vzgled, ne vera, ne zakon, ne duhoven, ne rabelj. Tega ne zmore nobeno nasilje.

K temu vodi samo ena pot. Veda mora vrniti ženi samostojnost. Veda, edina rešiteljica ljudstva, mora dati ženi moč, da se odloči sama, hoče-li postati mati ali ne.

S tem je vprašanje rešeno. S tem postane žena svobodna. Otroci pa, ki se bodo narodili, bodo pozdravljeni. Srečne ročice se privijejo k blaženim prsim.

Vidim prihajati dobo, ko močje in žene vsled znanja posledic, npravnosti in inteligence ne bodo več hoteli pomnoževati boleznih in muke.

In potem mora priti doba, ko bodo ječe zapuščene, temnice prazne in strohnijo zadnja vešala. Siromaštvo in zločin se ne bodeta pomnoževala. Izsušene roke bede se ne bodo več dvigale proti milodarom.

IX.

Vera ne more popboljšati ljudstva nikdar, kajti vera je suženjstvo.

Mnogo boljše je, biti prost, zapustiti barikade strahu, se povspeti in gledati bodočnosti zavestno v oči.

Mnogo lepše je, udati se včasih neskrbno sti, plavati s tokom, s slepo silo sveta, misliti in sanjati, pozabiti verige in obzirnosti sveta, pozabiti ceste in cilje, užiti poljube minulosti, vživeti se znova v jutro življenja, videti zopet podobe in obraze pokojnih, slikati si krasne podobe bodočih let, pozabiti vse bogove, njih obljube in grozovitve in čutiti v svojih žilah radostni tok življenja.

In potem se moramo zopet dvigniti, da izvršujemo potrebno delo, da se približamo z našim trudom in našo mislijo bližje k idealu, da vzrastejo mislim krila in

najdejo nektar umetnosti v pusti vsakdanjosti, da spopolnimo naše znanje in odkrijemo nove tajne vezi med pojavi, da zmanjšamo naša bremena in pripomoremo resnici in pravici do zmage.

To je prava vera!

THEODOR OSTRÝ:

Razlaga avstrijskega zakonskega prava in težnje po njegovi reformi.

Nadaljevanje.

5. Splošni predpogoji zakonskega dogovora.

Sklepanje zakonskega dogovora je v mejah našega zakona vsakemu prosto. Država zahteva, da se ozira pri tem na javno npravnost, na interese potomstva in na pravno-ekonomsko razmerje poročencev. Zakon hoče omejiti škodljive posledice in zato dela vsako sklepanje zakona odvisn od spolnjenja gotovih predpisov in določa okolnosti, ki razveljavljajo že vsak poskus. V prvem slučaju govorimo o zakonskih predpisih, v drugem pa o zadržkih in prepovedih. Obenem pa predpisuje zakon še gotove formalnosti, ki se jih mora vsakdo držati, ako hoče da je zakon pravno veljaven.

6. Oklici.

Zaroka, t. j. obljuba zakona ne obvezuje nikogar, kakor tudi ne obljuba odškodnine za slučaj, da noče kdo skleniti zakona. Samo stranka, ki ni navedla vzrokov, ki se protivijo sklepanju zakona, ima pravico do povrnitve resnične, pozitivne škode, ki jo ima od tega druga stranka kakor n. pr. iz nakupa pohištva za bodoči zakon, nevestine oprave, izdatkov za pričakovano svatovsko gostijo, oklice in podobne stvari.

Pred vsako poroko se morajo opraviti oklici, t. j. naznanilo, da hočeta gotov moški in gotova ženska skleniti zakon. Oklici morajo obsegati ime in predime obeh zaročencev, njih rojstni kraj, stan, bivališče, stanovanje in poziv, da mora vsakdo zapreke, ako jih ve, naznaniti pristojnemu duhovnemu uradu.

Oklice mora oskrbeti pristojni duhovnik trikrat zaporedoma pri ali po običajni božji službi v nedeljo ali praznik. Pristojen pa je tisti duhovnik, v fari katerega sta bivala zaročenca vsaj šest tednov pred oklici. Ako pa tam še ne stanujeta tako dolgo, se imajo vršiti oklici tudi v kraju, kjer sta bivala pred tem

šest tednov in če ne, morata počakati tako dolgo, da poteče na novem bivališču predpisanih šest tednov. Če se zakon tekom pol leta po oklicih ne sklene, se morajo ponoviti vsi oklici. V slučaju, da zaročenca ne stanujeta v taisti fari, se morajo vršiti oklici v obeh farah, kjer stanujeta. Za veljavnost zakona zadostuje vsaj eden oklic, pač pa sta zaročenca pod kaznijo dolžna, da se data oklicati trikrat. V vsakem slučaju pa je veljavnost zakona odvisna od veljavnosti oklicov. Ako sta zaročenca različnega veroizpovedanja, ju morata oklicati oba pristojna duhovnika.

Popolnoma nezakonita pa je zahteva raznih duhovnikov, se podvreči skušnji iz verskega nauka. Ako duhovnik radi odklonitve te skušnje (katehizma) poroko odbije, naj se zahteva pismeno zavrnitev ali tozadevno izjavo pred dvema samostojnimi moškimi pričami, nakar se more zahtevati pri okrajnem glavarstvu podporna občanska poroka.

Za utemeljitev podporne občanske poroke že zadostuje, ako se duhovnik iz zgoraj navedenega razloga poroki neopravičeno upira. V izvanrednih slučajih je mogoče prositi pri političnemu uradu za spregled dveh oklicov, v zelo nujnih okoliščinah tudi vseh treh, vendar pa morata zaročenca v tem slučaju priseči, da jima ni znan noben zadržek poroke.

V slučajih, ko je pripustna občanska poroka, stopa na mesto duhovnika politični urad I. instance (okrajno glavarstvo, v mestih z lastnim štatutom kakor Ljubljana, Trst, Gorica i. t. d. občinski urad). Pristojen je pa oni urad, v okraju katerega se nahaja fara, kjer se hočeta poročiti.

7. Zadržki.

Zakonski dogovor je kakor vsaki drugi dogovor soglasna izjava prave volje obeh strank, ki morata biti zmožni pravnega dejanja. Zato morajo biti izključeni zadržki, t. j. pravna dejstva, obstoj katerih izločuje veljavnost zakona.

Takšni zadržki so:

- I. Pomankljivost pravne sposobnosti;
- II. » » telesne »
- III. Zadržki iz нравnih ozirov;
- IV. » » verskih »
- V. » » pomanjkanja volje;
- VI. » » » forme.

I. Zadržki iz pomanjkanja pravne sposobnosti. Sem spada odredba, da osebe, ki še nimajo 14 let, zblazneli, slaboumneži

in osebe, ki prehodno niso pri pameti (pijanci, hipnotizirani i. t. d.) za dobo te nenormalnosti in končno osebe, ki so obsojene po vojaškem kazenskem zakonu k smrti ali težki ječi od proglašenja razsodbe do prebite kazni — sploh ne morejo skleniti veljavnega zakona. Deloma nesposobne so nad 14 let stare osebe, ki so pod očetovsko, jerobsko ali varstveno oblastjo. Zaročenci, ki so pod očetovsko oblastjo, morejo stopiti v zakon samo z očetovim dovoljenjem. Oče more odreči svoje dovoljenje n. pr. radi premajhnih dohodkov zaročencev, dokazanega ali splošno znanega slabega vedenja, nalezljivih bolezni i. t. d. Jeli oče dovoljenje odbil iz nedokazanih razlogov, se more nagraditi to dovoljenje s sodno razsodbo. Pod jerobsko ali varstveno oblastjo (zapravljivci, gluhonemi) stoječe osebe morejo stopiti v zakon samo s potrdilom jeroba oziroma varuha in z dovoljenjem pristojne sodnije.

II. Pomanjkanje telesne sposobnosti.

Zakon se ozira togleda samo na neozdravljivo nesposobnost za spolno občevanje z ozirom na drugo zakonsko polovico, ako je ta nesposobnost eksistirala že pred sklepanjem zakona. Ako se pojavi ta nesposobnost šele pozneje, je zakon veljaven in je v tem slučaju mogoča samo ločitev. Neozdravljiva nesposobnost je v smislu zakona tudi takšna nesposobnost, ki se da odpraviti samo z življensko nevarno ali zelo bolešno operacijo.

III. Zadržki iz нравnih razlogov. Zadržki te vrste so: 1. sorodstvo, 2. svaščina, 3. obstoječ veljaven zakon, 4. prešestvo, 5. umor soproga, 6. sodelovanje pri ločitvi. Prvi in drugi zadržek nastane med vsemi sorodniki prvega kolena (t. j. ded, oče, sin, vnuk, pravnuk t. t. d.), drugega kolena do četrte stopnje, toraj med teto in sinovcem, stricem in nečakinjo, bratrancem in sestrično. Enako pri svaštvu. Ad 3. Ta zadržek hoče zabraniti mnogoženstvo oziroma mnogomožstvo. Kdor bi vedoma ta zadržek prezrl in sklenil nov zakon, bi bil kriv zločina bigamije. Ad 4. Prešestvo je zavedno rušenje zakonske zvestobe. Ako naj je prešestvo zadržek za sklepanje zakona dveh prešestnih oseb (po ločitvi prvega zakona) mora biti ali dokazano s sodnijsko razsodbo ali razglasom pri političnem uradu in sicer pred sklepom novega zakona. En primer: Oženjen moški je občeval z deklico. Le ta je porodila in oče je bil obsojen k plačevanju alimentacij. Kmalu nato pa umre njegova

žena in on bi se hotel oženiti z omenjeno deklico in legitimirati svojega otroka. Ali po zakonu je tak zakon neveljaven, kajti sodišče je potrdilo pri tožbi za alimentacije njegovo očetovstvo in s tem tudi prešestvo s to deklico. Kakor vidimo, je zakon v takem slučaju naravnost ukručen ne toliko napram očetu, temveč proti omenjenemu dekletu, predvsem pa proti nezakonskemu otroku, ki je gotovo nedolžno in vendar od zakona najbolj oškodovano.

Ad 5. Umor soproga. Je li leden izmed soprogov z namenom, da omogoči ta zakon, svojega prejšnjega soproga, ki stoji temu na poti, umoril ali to poskusil, je ta zakon neveljaven in sicer tudi tedaj, ako se je izvedelo za ta zločin še le po sklenjenem novem zakonu. Otroci iz tega zakona so nezakonski.

Ad 6. Sodelovanje pri ločitvi. Kdor je pri ločitvi nekatoliškega zakona pomagal s ščuvanjem ali z drugimi nepoštenimi sredstvi, ne more sklepati zakona z ločenim soprogom.

IV. Zadržki iz verskih ozirov. Mislim, da ni neprimernejšega imena, kajti ti zadržki nimajo z vero, t. j. razmerjem človeka do boga prav nič opraviti, zato se pa zrcali v njih rimsko-katoliški klerikalizem v vsi svoji nemožnosti. Sem spada:

a) Različnost vere. Kristjani ne morejo skleniti zakona z nekristjani. Med kristjane se štejejo člani vseh od države priznanih krščanskih veroizpovedanj, med nekristjane tudi brezverci. V tem odločuje čas ženitve, po poroki pa sme izstopiti iz cerkve vsakdo, ne da bi bil s tem zakon zrušen. Ta zadržek velja za avstrijske podanike tudi v tujini, tako da ga ni mogoče obiti. Ta odredba nasprotuje temeljnemu državnemu zakonom, ki določajo, da ne sme biti oškodovan noben občan radi svojega verskega prepričanja, tu pa vidimo, da se stavi sklepanju zakona predpogoj, ki pomeni omejevanje verskega prepričanja.

b) Mašniško posvečenje in višje redovne obljube. Ženitev duhovnikov in redovnikov, ki so storili slavnostne redovne obljube na noben način in sicer tudi tedaj, ko so prestopili v drugo cerkev ali po izločitvi in izstopu ostali brezverci v Avstriji ni mogoča.

c) Zadržek katolicizma. Prvi slučaj: Katolik ne more skleniti veljavnega zakona, ako je njegov zakon zrušen in dokler

živi druga ločenapolovica. Drugi slučaj: Katolik ne more skleniti veljavnega zakona z ločeno osebo ktere koli vere, dokler ne umrje prejšnji soprogo te osebe. Tretji slučaj: Oseba, ki je bila v dobi ločitve svojega zakona katoliška, ne sme stopiti v nov zakon, dokler živi prvi soprogo.

Ad V. Druga vrsta zadržkov je pomanjkanje volje, t. j. volje v smislu zakona. Sem spada:

a) Prisiljenje. Vsako privoljenje k izsiljenemu zakonu je neveljavno.

b) Unos. Neveljaven je tudi zakon, v kterega je privolila ugrabljená oseba. Unos je odpeljava osebe s silo ali zvijačo v kraj, kjer je pod tujo oblastjo. Za unos se smatra tudi dobrovolni odhod nesamostalne osebe brez dovoljenja starišev oziroma varuha ali oskrbnika s tujo osebo z namenom, se poročiti. Pri tem je vseeno, sklene li zakon neposredno z odpeljalcem ali ne.

c) K tej kategoriji spada končno tudi pomota. Razlikujemo dve vrsti pomot.

a) Zakon je neveljaven, ako se je sklenil z drugo osebo, kakor je bilo namenjeno in je vseeno, je li bila pomota zakriviljena ali nezakriviljena. b) Soprogo more zahtevati, da se proglasi zakon za neveljavnega, ako po poroki opazi, da je bila žena v dobi poroke noseča od drugega in je vseeno, je li ona pri tem sokriva ali ne (n. pr. posiljenost). Ampak ta pravica je omejena. Noseča žena po ločitvi, razporoki ali smrti svojega moža pred porodom ne sme skleniti nobenega novega zakona. Ako je nosečnost dvomljiva, se ne sme omožiti pred pretekom šestih mesecev. Je li nosečnost po izjavi sodnih izvedencev izključena, more pristojni politični urad dovoliti možitve, po preteku treh mesecev. Ako se pa mož ne ozira na te predpise, je zakon veljaven tudi tedaj, ako bi bila žena na dan poroke noseča in bi mu to bilo neznano.

Ad VI. Zadržek iz pomanjkanja forme. Ta zadržek je v odvisnosti od predpisov glede oklicov in izjave soglašanja.

Nekteri zadržki se dajo odstraniti s t. zv. dispenzo, t. j. dovoljenjem deželnega političnega urada, da se sme skleniti zakon, čeprav obstoji zadržek. V takih slučajih je treba v smislu dvornega dekreta iz l. 1807 z drugimi stvarmi dokazati tudi, da sta bila zaročenca deležna verskega nauka.

Aristipov dialog o bodočnosti družbe.

(»Aristip«).

Prevedel, z uvodom in zagovorom
pojasnil dr. Jessen.

Uvod.

V zadnjem času so našli med mnogimi papirji (*παπυρος*), ki so jih izkopali v egiptovskih smetiščih, tudi zanimiv dialog (razgovor), ki nosi kratek naslov »Dialogos«, toda zaradi svoje vsebine in ker je treba, da se loči od drugih podobnih dialogov, je dobil ime: »Aristipov dialog o bodočnosti družbe«. Aristipov dialog je pisan v istem slogu, kakor so bili pisani Platonovi in Ksenofontovi dialogi,^{*)} ki so postali najnavadnejša oblika kratke znanstvene razprave. Pozna pa se mu, da izhaja iz poznejše dobe in ne dosega niti v obliki niti v jeziku klasičnih vzorov.

Učenjaki se še prepirajo, kako je s tem dialogom, kajti odprl je celo vrsto novih vprašanj. Najvažnejše je seveda vprašanje o avtorju; po mnenju nekaterih je napisal ta dialog Biofilos, učenec in zvest pripadnik Aristipa; to mnenje je tem bolj opravičeno, ker so našli poleg tega papirja mal odlomek, na katerem je naslov drugega dialoga, ki govori »o sreči in o slasti«, od katerega pa se je ohranil samo naslov. Tam je razločno napisano, da je Biofilos pisal dialoge; moremo celo sklepati, da je napisal celo vrsto dialogov, ki so morebiti izpopolnjevali drug drugega, kakor Ksenofontovi v »Spominih na Sokrata«. Dialogi so bili najbrže pisani kot spomin na učitelja Aristipa. Drugače o Biofilu ni znano in se doslej sploh ni vedelo, da je bil pisatelj. Toda tudi če prisodimo Biofilu avtorstvo tega »Dialoga«, vendar ostane nerešenih še mnogo vprašanj. Zgodovina filozofije pozna namreč dva Aristipa: starejšega in mlajšega. Mlajši Aristip je bil sin hčerke starejšega Aristipa, ki ji je bilo ime Arete in je bila znana kot filozofka; mlajši Aristip je bil vnuk starejšega. Zato se ne ve, kateri Aristip nastopa v dialogu, starejši ali mlajši, in tako se ne more vedeti, ali je bil Biofilos učenec Aristipov, ali je izhajal samo iz njegove šole. To pa je velike važnosti, ker bi po tem lahko določili čas, kdaj je bil dialog napisan in

bi lahko določili tudi življenjsko dobo pisatelja. Po mnenju nekaterih so take stvari nepotrebne; toda filološka znanost jih nikakor ne sme prezreti; njena naloga je, da ta vprašanja razreši. Biofilov dialog nam nudi zanimiv pogled v družabne razmere in nazore svoje dobe, ker pa vemo, da so se filozofske šole razvijale, izpopolnjevale in tako izpreminjale, pride za nas važno vprašanje, ali je stala Aristipova filozofska šola takoj s početka na tem stališču, kakor jo kaže dialog, ali je šele pozneje razvila take nazore. Poleg vsega ne smemo pozabiti, da so se pojavljali o filozofskih šolah razni učenci z novimi nazori, da so skušali z njimi izpopolniti stari nauk, ali pa ga speljati na nova pota. Zato ne moremo z vso odločnostjo trditi, ali je pisal Biofilos v smislu svoje šole, — da se je držal Aristipovih naukov oz. načel — ali je zavil Aristipov nauk po svoje. To pa je velikega pomena, ker bi bilo napačno celo šolo presojati po enem samem učencu. Videli bomo pozneje, da stoji Biofilos trdno na principih Aristipove t. zv. »hedonistične šole«, da pa vendar v nekaterih slučajih ta nauk po svoje razlaga. Zato ne moremo reči, ali je Biofilos nastopil takoj za Aristipom in je šola morebiti njegov nauk zavržla, ali je nastopil že na zadnje, ko je Aristipova šola že izginjala. Pozneje bomo skušali z nekaterimi opombami dokazati, da je dialog najbrže nastal že precej pozno in da moramo Biofila postaviti na konec hedonistične šole. Ne le iz del namreč lahko spoznamo dobo, ampak tudi iz dobe, kakor je nam kaže zgodovina, lahko spoznamo delo.

Da nam bo »Dialog« razumljiv, moramo podati pred vsem nekaj opazk o Aristipu in njegovi šoli.

Aristip (ok. l. 353—65 pr. Kr.) je bil rojen v Cireni in je postal učenec Sokratov, dasi ga Aristotel prišteva med sofiste — pa morebiti le zato, ker se je dal plačati za svoj pouk. Gotovo je, da je bil ob smrti Sokrata v Atenah in da se je smatral za učenca Sokratovega.

Toda Aristip si je Sokratov nauk po svoje razlagal. Zmernosti in vzdržnosti ni priznaval tako kakor Sokrat, ki je priporočal ti dve glavni čednosti. Že Ksenofon omenja Aristipa kot veselega lahkoživega človeka. Aristip je pripadal torej oni veseli atenski družbi, katere cvet je bil Alcibijad. V starem veku je bila znana njegova življenjska modrost,

^{*)} Po njih mu hočejo nekateri dati ime »Aristip«.

s katero se je znal prilagoditi razmeram in družbi; sladek užitek življenja mu je bil nad vse: svoje razmerje do življenja do družbe in ljudi je uravnal tako, da si je ohranil svobodo in da je vžil kolikormogoče sladkosti in radosti življenja. Njegova deviza je nekako bila: vzemi od življenja radost — a pusti britkost. Zato je hotel da si prilagodi razmere, ne da bi se prilagodil onim razmeram.

Obvladati življenje in ne dati obvladati se (*ἐξω καὶ οὐκ ἔχουαι*). Zato je n. pr. tudi pri življenju radosti treba pomisliti ali ne bo to radost treba pozneje drago plačati. Ako bi bila britkost večja nego radost, moder človek ne bo vžil radosti. To je bila Aristipova modrost življenja. Zato je bil previden v občevanju in ni pustil niti da bi postal odvisen od hetere, pri kateri se je napil ljubezni, niti od tirana, ki je morebiti slučajno takrat vladal. Ker javne razmere najbolj vežejo človeka, ni hotel nikake državne časti in je rad potoval, da ni bil v zvezi z domačimi političnimi razmerami. Tako si je Aristip ohranil svobodo, kot človek in kot državljani; le tako svoboden človek lahko nemoteno vživa radosti življenja. Radost življenja mu je torej merilo vsega dejanja in nehanja. Treba je torej storiti vse, kar rodi in množi radost in opustiti vse, kar rodi in množi boleost. V tej točki izhaja Aristip iz Sokrata. Sokratu je bilo spoznanje najvišja čednost — plačilo te čednosti pa je — sreča, blaženost (*eudaimonia*). Ta Sokratov nauk se je dal lahko različno razlagati, treba je bilo samo vprašati: Kaj je sreča, blaženost? Sofisti so učili, da je človek merilo vseh stvari, torej ima vsaka stvar ono vrednost, ki ji jo prisodi človek. Tako je tudi s srečo. Sokrat sam je dopustil, da je dobro za vsakega to, kar je zanj koristno. Torej se tudi sreča, blaženost da razlagati s stališča koristi.

In tako imamo po Sokratovi smrti tri filozofske šole, ki se razločujejo med seboj prav po tem, da si različno razlagajo srečo. Antistenes je n. pr. rekel, da je najsrečnejši ta, ki najmanj potrebuje: sreča je torej v zadovoljnosti (zadovoljnost s tem, da človek ničesar nima in po ničemer ne hrepeni.) Zadovoljiti se

z najmanjšim in ne dati premotiti se hrepenenju po imetju in uživanju, kajti hrepenenje je nesreča, ker moti srčni mir, ki ga daje zadovoljnost. Skrajni in vsem dobro znani filozof te šole je bil Diogen, ki je prebival v sodu in je razbil celo zadnjo črepinjo, ko je videl otroka, ki je pil vodo iz perišča. Filozofi te šole so seveda v življenju kazali svojo srečo s tem, da so živeli skrajno skromno, hodili so v samih plaščih s palico v roki, da so odganjali pse, zato so jim rekli tudi pasji filozofi ali ciniki. Svoje življenje to hoteli živeti po vsem naravno, po prirodi. Pozneje se je iz te šole razvila stoiška šola, ki jo je ustanovil Zenon. Zenon se je vozil po morju in vihar mu je uničil vse premoženje; namesto da bi žaloval, je šel iskat modrosti in je rekel: Vse izgubivši sem vse našel in je ustanovil stoiško šolo. Drugače nego Antistenes si je razlagal srečo Aristip. Blaženost mu je bila uživanje, slast, radost. Po grški besedi (*ἡδονή*) so rekli njemu in njegovi šoli: hedoniki; kakor je cinik našel svojo srečo v mirni zadovoljnosti, tako jo je našel hedonik v hipnem užitku. Vprašanje je bilo ali ni to edina res večna blaženost in vse drugo — prevara.

Nasledniki Aristipovi so razreševali vprašanje, ali je sreča v stalni ali hipni slasti, v duševni ali telesni, v idealni ali resnični.

Aristip sam vkljub svojemu veselemu življenju še ni bil lehkomišeln človek, ampak je ostal v tem zvest učenec Sokratov, da je hotel modro živeti, spoznati resnico in najti srečo; zato je priznaval zmernost v toliko, kolikor bi nezmernost škodovala radosti življenja: ako bi bil vsled uživanja bolan, ne uživaj, ako bi se po grehu kesal, ne greši, ako bi imelo dejanje zle posledke, ne stori ga. Zato njegov nauk o slasti in radosti ni bil namenjen širokim vrstam, ampak onim, ki ga obvladajo, torej izobraženim, modrim, premišljenim. Kdor sam spozna, kako se more veseliti življenja brez škode, naj se veseli; pazi naj na svojo svobodo in naj gleda, da ne bo malo radosti plačal z veliko žalostjo. Danes bi rekli: vsak naj greši toliko, kolikor prenese. Seveda so Aristipa mnogi tudi napačno razlagali. Iz njegove šole se je razvila pozneje epikurejska šola, imenovana po Epikuru, ki je enostransko razvil te nauke.

Poleg obeh teh šol je nastala po Sokratovi smrti tudi t. zv. megariška

šola (po ustanovniku Euklidu iz Megare), ki je združila vprašanje o dobrem z eleatsko metodo, ki pa je pustila vprašanje o sreči in o namenu človeka odprto, tako da je bilo to vprašanje stalno na vrsti in vzrok večnih prepиров; zato je dobila cela šola naslov: eristiki (prepirljivci) in je pozneje iz nje izšla — skepsa.

Toda nas zanima pred vsem Aristip in njegova šola. Kakor se vidi je umrl Aristip v visoki starosti. Imel je mnogo pripadnikov, kar se da razlagati iz duha časa, kajti kipeča kultura je bolj in bolj omamljala in pomehkuževala mladino in jo vabila k veselemu življenju. Ker je bila takrat navada, da se je vsak inteligent rad prišteval kaki filozofski šoli, so mnogi iz mladine sprejeli Aristipove nazore.

Aristipova šola se je bolj uveljavljala v življenju nego na papirju, dasi njena življenjska modrost ni bila tako lahko razumljiva kakor se je zdelo na prvi pogled: Spoznati življenje in si ga prilagoditi ter vzeti od njega, kar je dobrega in sladkega, to je bila maksima te šole. Zato prevladuje v nji racionalizem, ki prehaja v ateizem in v svojih skrajnostih prehaja potem šola v epikureizem, v brezsmiselno uživanje brez vseh obzirov. Toda vsak tudi največji nauk je našel napačnih razlagalcev, tem lažje lepi nauk Aristipov. Aristipova filozofska šola se je ohranila do 200 let; imenovali smo med njegovimi nasledniki Aristipa mlajšega in njegovo mater Arete; znana imena so: Theodoros (znan bogatajec, ki je dobil naslov »atheos«), Hegesias, Anikeris in Euemenos. Euemenos je znan po svojih delih o bogovih, kjer presoja vero in mitologijo z racionalističnega stališča in trdi, da so bili bogovi nekoč vladarji, ki so postali pol-bogovi in pozneje bogovi. Po njem se imenuje ta smer v razlaganju mitologije euemerizem in spominja nas na smeri prosvetljene dobe XVIII. stol. K tej šoli je torej pripadal tudi Biofilos. Kakor sta Platon in Ksenofon ovekovečila svojega učitelja Sokrata in njegove nazore v svojih dialogih, tako je hotel tudi Biofilos ovekovečiti svojega učitelja Aristipa. In naše mnjenje bi bilo, da moramo pri tem misliti na starejšega Aristipa, začetnika hedonistiške šole. Dovolimo si to misliti, vkljub temu, da vse kaže, da Biofilos ni bil učenec Aristipov.

Biofilos namreč v svojem dialogu omenja Platonovo državo, Ksenofontova dela in Aristotelove nazore in tako smo opravičeni misliti, da je Biofilos bil učenec mlajšega Aristipa, ali pa je bil le pripadnik Aristipove šole. K temu nas silijo posebno kulturne in socijalne razmere, ki se kažejo o dialogu. Po našem mnjenju bo treba določiti dobo 200 pr. Kr., kot oni čas, o katerem je nastal Dialog. Po vsem soditi je bil Biofilos Atenec, dasi ima njegov jezik vse znake helenščine in mu je torej težko določiti ožjo domovino. Mogoče pa je da bodo zgodovinska in filološka raziskavanja natančneje posvetila v njegovo delo in življenje. Naš namen ni, da bi o tem natančneje preiskovali. Njegove nazore bomo spoznali iz njegovega dialoga, ki smo ga prevedli kolikor mogoče dobesedno. Marsikaj si bomo lažje razlagali, ako pomislimo na dobo in na šolo, iz katere je izhajal. Zanimiv je njegov dialog v tem, da razrešuje povsem moderno vprašanje. Biofilos pusti vprašanje nerazrešeno, dasi jasno pokaže, kje leži prava razrešitev. Seveda ostane še vedno vprašanje, ali se da razrešiti, dasi se zdi, da mora biti rešeno.

Naš prevod je prirejen po originalu; skušali smo ga podati v kolikor mogoče razumljivi obliki. Posamezne opombe bomo pridejali pod črto in v zagovoru. Aristip dokazuje Demokrata, da je beda največje zlo, proti kateremu se mora vsak boriti, da se pospeši sreča in blagostanje družbe.

Ko je Aristip videl Demokrata pri delu gladnega in utrujenega, mu je rekel: — Povej mi, Demokritos, zakaj moraš tako težko delati?

— Da si zaslužim kruha! je odgovoril Demokritos, zakaj, ako bi imel kruha, bi ne delal. Hodil bi kakor ti in bi premišljal o lepih stvareh.

— Toda premišljati moreš tudi sedaj pri delu.

— Nikakor ne, kajti ako je telo utrujeno, je utrujen tudi duh. Tudi bi mi malo pomagalo premišljati, kajti kdor nima kruha, mora delati.

— Toda delati moramo vsi, dragi Demokritos, ker bi brez dela ne mogli živeti: zato delajo eni z glavo, drugi z rokami; dočim se nekateri pečajo z državnimi posli in z javnimi vprašanji, vadijo se drugi v orožju, da branijo domovino, drugi skrbe za vzgojo mladine in zopet drugi za umetnost in zabavo; nekateri pa morajo obdelovati polje, drugi mo-

rajo pripravljati sadove, drugi kuhati; tako je treba nekaterim delati v jarkih in grobokopih, drugi morajo staviti in zidati in zopet drugi delati v pristanu ali prevažati tovore. Tako ima vsak svoje opravilo; kdor bi pa ne imel opravila, bi ne bil vreden življenja, ker bi bil kakor breme družbe, ki bi ga morali rediti drugi. Zato je imel prav božanski Platon, ki je razdelil družbo enako človeškemu telesu, ki mu prebiva v glavi modrost, v prsih hrabrost a v trebuhu poželenje, tako da naj modrijani vladajo, hrabri naj branijo a drugi naj skrbijo, da bo trebuh sit.

— Imaš prav, dragi Aristip, da tako govoriš o modrem Platonu. Ni mi neznano, da sta Platon in Aristotel pustila v svoji državi sužnje kot nujno potrebno podlago družbe in države, kakor je trebuh, vključ s svoji ničvredni vsebini nujno potreben vsakemu človeku. Priznal bodeš, o Aristip, da bi s praznim trebuhom niti modri ne mogli vladati (države), niti bi hrabri ne mogli braniti domovine; da je trebuh torej najvažnejši za obstoj človeka, kakor smo tudi delavni sužnji najvažnejši za obstoj družbe.

— Dobro govoriš, o Demokritos, nisem mislil, da je v tvoji glavi toliko pameti. Toda pomisli si, da bi človek brez glave ne mogel živeti, tudi ko bi imel poln trebuh, in tudi brez prsi (srca) bi bilo njegovo življenje nemogoče.

— Res je, o Aristip, da je k bistvu človeka vse troje potrebno: toda vedeti moraš, da je vsebina glave in srca stalna, dana vsem od prirode in neizpremenljiva; za to nič ne stane, ker glava (možgani) živi sama od svojih misli in pomnoži svojo modrost s skušnjami, ki jih doživi vsak dan v svetu; enako se srce samo napaja s krvjo in samo v sebi vzbuja čuvstva in polni prsa s hrabrostjo; vsebina želodeca (trebuha) pa se izpreminja in ga je treba vsak dan znova napolniti; mislim, da bi bilo prav lepo življenje ko bi tega ne bilo treba.

— Imaš prav, Demokritos. Ko bi ne bilo namreč trebuha, bi bili vsi ljudje enaki, kajti po glavi in po sreči nas je priroda enake ustvarila in otrok se enako rodi pri sužnji, kakor pri visokih gospoh. Ko bi torej ne bilo treba jesti in piti, bi ležali vsi v senci in bi si spogovorom in s petjem delali kratek čas. Nikomur bi ne bilo treba trpeti in delati, kajti delo bi postalo nepotrebno.

— Tudi bi nikomur ne bilo treba vladati, ker bi bilo vse kakor v onem zlatem

veku, ko je bilo vsega dovolj. Vladati je treba namreč zato, da se vsakemu po pravici zgodi; kajti trebuh je prisilil ljudi, da so si vzeli svojo lastnino in si hočejo pogosto tudi tujo prilastiti, da bi ga lažje in z manjšim trudom nasitili. Zato je bilo treba modre vlade in zakonov, da moremo drug pri drugem živeti; (kajti) še sedaj mnoge premaga potreba ali poželjivost, da se hočejo polastiti tuje lastnine. Tudi vojakov bi ne bilo potreba, ko bi ne bilo trebuha, kajti nihče bi ne napadal tuje države, ker bi imel doma vsega v izobilju in bi ničesar ne potreboval. Tako bi narodi živeli med seboj v miru in bratstvu. Po tem takem vidimo, da je vse na svetu zaradi trebuha, ker bi človek pri človeku in narod pri narodu živel brez skrbi in v najlepšem prijateljstvu. — Tudi bi ne bilo niti ropov niti zločinov, ne bilo bi niti ubijalcev, niti tatov in sploh bi izginilo vse zlo na svetu, kajti vsa ta dejanja se dogajajo: ali iz podivjanosti, ali iz pohlepnosti ali iz potrebe. Ako bi ne bilo trebuha, bi ne bilo niti pohlepnosti niti potrebe in prosti od skrbi za vsakdanje nasitjenje trebuha bi se lahko ljudje tako vzgajali, da bi izginila vsa podivjanost in druge slabe lastnosti vsled katerih se dogajajo slaba dejanja. Tako je trebuh vzrok vsega zla na svetu.

— Toda ti govoriš čudno, o Demokritos, ko govoriš o tem, kar je nemogoče, kajti brez trebuha bi sploh ne bili ljudje in ko bi ne imeli poželenja, čemu bi živeli?

— Vse je res, kar praviš, o Aristip, toda hotel sem ti samo pokazati, da je trebuh najvažnejši del za človeka in za državo in da zaradi njega moramo mnogo skrbeti in trpeti in da je v njem vzrok vsega zla, ker ga je treba vsak dan nasititi in zapelje ljudi k nasilju in zločinu.

— To si tudi dokazal, dragi Demokritos, toda pomisli, da so sadovi zemlje, pridelki polja, darovi vrtov, ptice podnebja in ribe vod in neštete slaščice zato tu, da jih uživamo in da nam je uživanje slast. Poleg tega nas potreba naganja k delu, da delamo svet in življenje vedno krasnejši, (s tem, da obdelujemo zemljo in stavimo mesta.)

— Resnica je, o Aristip, kar govoriš, toda o tem nisem hotel govoriti, ampak sem ti želel dokazati, da bi se morala zgoditi izprememba tam, od koder izhaja zlo.

— Pa vendar ne misliš, o Demokritos, da si homo dali odrezati trebuhe in se homo legli spat v senco dreves, kakor to store po zimi nekatere živali, ki se zaležejo.

— Nikakor nisem tako mislil, o Aristip, ampak sem hotel sledeče povedati: ker je v želodec začetek vsega zla in ker se brez njega ne da živeti, je treba na svetu vse tako izpremeniti, da se bo tudi ž njim dobro živelo. O tem je treba premišljati in o tem bi hotel govoriti s teboj, ki si moder, kakor pravijo.

— Recimo najprej, da želodec, ker ga imamo in ker bi brez njega ne mogli živeti, — kajti bistven del je našega življenja in telesa — ni največje zlo, ampak le vzrok zla takrat, kadar nima, kar bi moral imeti. Priznal boš, o Demokritos, da bogati ljudje in oni, ki imajo mnogo jesti, ne hodijo krast v tuje hiše, niti ne čakajo potnikov na križpotjih, da jih ubijejo in oropajo.

— To je res.

— Nasprotno boš priznal, da ropajo in kradejo oni, ki sami nimajo kaj jesti in so na tem, da umrjejo od lakote.

— Da.

— Tudi boš priznal, da bogati in premožni ne delajo trdo na polju, ampak da sede doma in dobro živijo in se le za svojo zabavo zanimajo, za javne državne razmere, za umetnost in učenost.

— Da.

— Torej samo oni, ki nima kaj jesti in je ubog, da si ne more kupiti, mora trdo delati in trpeti, ali pa mora — ako je slab človek — iti na cesto in tam kot ropar napadati popotnike, ako se mu ne posreči ponoči okrasti dom svojega sosedu.

— Tako je, o Aristip.

— Povej mi sedaj, o Demokritos, ali je bolje, da je nas, ki živimo od rediteljice — matere Zemlje, več, ali je bolje, ako nas je manj.

— Na vsak način, ako nas je manj, o Aristip, kajti zemlja ne raste in se ne veča in tako se mora enaka množina njenih darov deliti med neenako število ljudi, zato dobi vsak tem manj, čim več je ljudi na svetu.

— Dobro si odgovoril, o Demokritos, zato so ljudje, meniš, nekdanj, ko jih je bilo manj, boljše živeli nego sedaj, ko nas je več.

— Menim tako.

— Ali se ti ne zdi, da je pri večjem številu ljudi tudi več delavcev, da se delo deli in da obdelana od več rok zemlja več rodi in da je v naši dobi lepše življenje nego je bilo prej.

— Zdi se mi, da je tako, toda v resnici se godi boljše le onim, ki ne delajo, ker imajo več dobička od več dela, dočim se

onim, ki delajo, godi vedno slabše, ker jih je vedno več.

— Dobro si povedal, o Demokritos. Ako je torej ljudi vedno več in pridelka vedno manj, je beda vedno večja; beda pa je pomankanje za vsakdanje potrebe želodec; zato morajo ljudje več delati in bolj trpeti, da se nasitijo, ali pa morajo zagrešiti tem več zločinov, tatvin, goljufij, ropov in umorov, da tako po krivici pridejo do tujega imetja.

Na vsak način je tako, Aristip. — Rekli smo preje, da trpi le oni, ki nima, kar mora imeti (za življenje) in da leži v tem tudi vzrok zločinov. Priznal boš torej, da je beda vzrok vsega zlega in da je beda največje zlo.

— To ti priznam po kratkem premisleku, o Aristip, kajti vprašanje je, če tudi beda morebiti ni le posledica takega hudega, še večjega zla.

— Večje zlo bi mogel biti samo še želodec, ki bedo povzroča; ker pa bi brez njega ne mogli živeti in ker je ustvarjen po previdnosti bogov — ali ako ne veruješ — po naravi, kot nujno potrebno sredstvo življenja, potem moramo bedo postaviti kot glavno zlo. — Zakaj tudi ti bi tako ne trpel, lačen in utrujen, ko bi ne bil beden in bi si ne moral s takim trudom zaslužiti kruha za želodec. Ako bi bil bogat, ali ko bi imel doma polne kašče, ne bi delal tu, ampak bi ležal in počival in bi delal le toliko, kolikor bi bilo v tvoje veselje, ker vem, da bi brez dela ne hotel živeti.

— Res je, kar govoriš o Aristip. Zato mi boš sedaj pritrdil, da je beda vzrok vsega zla.

— Kako bi ti ne pritrdil, ko govoriš tako repričevalno, o Aristip?

— Rekli pa smo, da je beda tem večja, čim več je ljudi, ker ima vsak človek svoj želodec in vsi hočejo jesti; čim večja pa je beda, tem večji je vzrok zla.

— To je res, o Aristip.

— Kdor hoče torej, da izgine zlo se mora bojevati proti bedi.

— Toda, kako bi bilo to mogoče, o Aristip, ko se ljudstvo vsak dan množi in je ljudij vsak dan več; z delom pa ni mogoče prisiliti matere zemlje, da bi rodila več.

— Rad slišim od tebe te modre besede, o Demokritos, kajti spoznal boš, da pride na ta način nekoč do tega, da bo beda dosegla svoj vrhunec in bodo množice umirale od glada. Ali ne misliš, da bi bilo to mogoče?

— Na vsak način bi bilo mogoče, mislim.

— Povej mi, koliko otrok imaš, Demokritos?

— Deset, je odgovoril Demokritos.

— Povej mi tudi, je rekel Aristip, ali bi več trpel, ko bi skrbel samo zase, ali, če moraš skrbeti tudi za druge, za ženo, za otroke in tako dalje.

— Na vsak način bi manj trpel, ko bi skrbel samo zase, ker jih moram sedaj nasititi deset. Tako pa bi moral nasititi le sebe.

— Prav praviš, Demokritos. Ako smo torej rekli, da je beda največje zlo, iz katerega izhajajo vsa druga (zla) in da je beda tem večja, čim več je ljudij, da se pravi: množiti ljudi, množiti bedo, množiti bedo (pa je toliko, kakor) množiti zlo in da je nasprotno treba omejiti bedo, da se omeji zlo, in ker je beda enega (človeka) tem večja za čim več ljudij mora skrbeti, ali se ti ne zdi, da se da omejiti beda s tem, da se omeji število ljudij.

— Skoraj se mi zdi tako, o Aristip.

— In da je dolžnost vsakega, da to stori v svojo in v skupno korist.

— Tudi to se mi zdi.

— Vidiš, o Demokritos, in to se že vrši, kajti gorenji sloji so o tem že premislili in so si po tem že uredili življenje. Ne toliko iz strahu pred gladom in trpljenjem, ker živijo od truda vaših rok, ampak z namenom, da se preveč ne pomnoži njih pleme in da bi ne bilo treba bogastva deliti med preveč ljudij, ker bi tako dobil vsak manjši delež. Zato naj se ti ne zdi čudno, ako vidiš, da imajo bogati le malo otrok, po enega ali dva, ker so spoznali po predvarku, da bi ne bilo dobro, ako bi jih bilo več. Tako morejo sami dobro živeti, ker jim ni treba skrbeti za druge. In vendar bi mogli preživeti večjo družino. Ti pa, ki nimaš ničesar, imaš deset otrok in moraš trpeti za sebe in za druge.

— Res, to ni modro, o Aristip.

— Sam priznaš torej, da nisi modro uravnal svojega življenja.

— Nisem.

— Naša dolžnost pa je, da modro živimo.

— Modro živeti pa se pravi prav živeti.

— Da.

— Prav živeti pa je toliko, kakor dobro živeti.

— Dobro živeti pa se pravi živeti v radosti in v blagostanju.

— Da.

— Nasprotno — živeti v trpljenju in bedi se pravi slabo in nespametno živeti.

— In množiti to življenje se pravi množiti zlo.

— Da.

— In množiti pravo življenje, se pravi množiti dobro.

— Oni pa, ki množijo zlo, je slab človek, oni pa, ki množijo dobro, je dober človek.

— Zato je rekel Sokrat, da je le moder človek dober človek, ker edini on ve, kaj je dobro in kaj je zlo.

— Slišal sem, da je tako rekel.

— Kdor torej množijo bedo in trpljenje ni niti moder niti dober človek.

Zdi se mi tako.

— Tudi ako jo množijo samemu sebi.

— Moder človek torej pod nobenim pogojem ne bo množil bede na svetu.

— Nikakor ne ampak jo bo skušal zmanjšati.

— Ker pa beda raste s številom bednih, ne bo množil števila (bednih) po nepotrebnem.

— In bo s tem koristil sebi, ker bo lahko sam vžil, kar bi moral deliti med druge, in drugih ne bo spravljal v bedo in trpljenje.

— Da. —

— Dobro si odgovoril, Demokritos; ako pa priznamo, da je življenje v bedi in trpljenju slabo in nemodro življenje, bi se zdelo, da je boljše, da takega življenja ni. In zato bi bilo treba izpremeniti svet tako, da bi se živelo lepo veselo življenje. Lepo in veselo življenje pa se da živeti samo v blagostanju, v brezskrbni radosti in v modrem uživanju. Torej bi se morali vsi oni, ki ne morejo lepo in brezskrbno živeti odreči življenju. Tudi to se kaže kot posledica (prejšnjega). To pa se zdi nemogoče.

— Skoraj da, kajti vsak rajše živi tudi v bedi in v trpljenju nego da bi umrl.

— To je res, Demokritos, in tudi to je res, da je treba vseh vrst ljudij, ki opravljajo razna dela; zato nismo rekli, da naj bi umrli, ampak da bi jih ne smelo roditi se preveč.

— Da, tako smo rekli.

— Da bi torej tudi revni omejili svoje število, kakor so ga omejili bogati, to tem bolj, ker vsled naraščajočega števila raste beda in trpe sami in oni, ki se rode.

— Res je. Toda pomisli, o Aristip, da je nam tem lažje, čim več je nas pri delu, da se mnogi iz nas pobijejo ali pomrjejo pri težkem delu, da jih mnogo umrje v raznih boleznih in da bi torej zmanjšano število nas tako zmanjšalo, da bi ne mogli več vsega dela

opravljati in da bi še bolj trpeli, nego zdaj trpimo, ko je več delavnih rok, in da bi niti v starosti ne imeli miru, ko bi morali delati poleg svojih otrok, dočim sedaj otroci na stara leta skrbе za nas.

— Imaš prav, Demokratos, vidim, da si dobro razumel moje besede. Toda pomisli, da bi morali potem bogati vaše delo dražje plačevati, ker bi primanjkovalo delavcev, in tako bi (ti) prejel več denarja za isto delo in bi ga lahko več porabil zase, ko bi ga ne bilo treba deliti med svojo družino. S tem bi si lahko prihranil za starost, da bi ne bilo treba čakati na otroke, ki se radi nehvaležne izkažejo.

— Tudi to se mi ne zdi nemogoče. —

— Kar se tiče dela, pa se mi zdi, da bi pozneje tudi gospoda sama prišla za delo, kar ji sedaj ni treba, ko dobi poceni ljudi, ki delajo namesto nje. Ako je namreč vas dosti, morate delati, ker bi sicer v bedi poginili, ako pa vas bo malo, bo gospoda vas prosila za delo in dobro plačala. Ali se ti ne zdi tako?«

— Zdi se mi, da je tako. —

— Sedaj ko vas je mnogo, se morate boriti za delo, da morete vsaj v bedi in trpljenju živeti, potem pa bi si lahko izbirali delo in bi sami delali po volji, kolikor bi bilo potrebno. Tako bi ostalo pravo razmerje, ki je po volji bogov harmonija življenja. Sedaj pa raste trebuh in sree in glava se dobro počutita, ko vi z lastno bedo in trpljenjem polnite glavno podlago življenja, ne da bi bili pri tem za svoje delo deležni dobrot, ki jih uživajo oni, katerim služite.

— Vse se mi zdi, da je res tako, o Aristip. —

— In vendar se ti ne zdi, da bi bilo to nemogoče.

— Ne zdi se mi nemogoče. — Dočim je po sedanjem redu večje zlo mogoče.

— Ne samo mogoče ampak nujno neizogibno.

— Ako torej izprevidiš tako resnico, ali ni tvoja dolžnost po nji uravnati svoje življenje.

— Na vsak način, je rekel Demokratos in se je zasmejal. —

— Čudno se mi zdi, da se smeješ, je rekel Aristip.

— Kako bi se ne smejal, je rekel Demokratos, ko mi svetuješ lepe nauke, ki jih jaz sam odobravam, ki jih pa ne morem izpolniti, ker je prepozno.

— Zakaj? je vprašal Aristip.

— Zato ker sem že star in imam že deset otrok.

— To je res, je rekel Aristip, toda kar je prepozno zate, ni prepozno za druge, ki so tvoji potomci in jim gotovo želiš boljšega življenja, nego sebi. Razloži jim torej in pouči jih naj se ravnaajo po teh nazorih; potem boš umrl v nadi, da pride lepše življenje, ne ono bedno, v katerem bi poginil zarod desetih tvojih potomcev.

— To je res, je rekel Demokratos in se je zopet zasmejal. Aristip je nekaj časa molčal; zdelo se mu je, da Demokratos še ni prepričan o resničnosti njegovih besedi.

— Povej mi, Aristip, je začel Demokratos, ali si bil kdaj svojim starišem hvaležen, da si prišel na svet?

— Seveda sem bil, je odgovoril Aristip, ker sem na svetu mnogo dobrega užil, česar bi ne bil užil, ako bi se ne bil rodil; toda ko bi moral trpeti bedo, bi jim ne bil tako hvaležen, in bi se mi zdelo, da niso ravnali modro, da so nekoga pozvali na svet, ko mu niso imeli kaj dati jesti; ni primerno zvati goste na gostijo, ako je siromaščina v hiši; in za trpljenje je težko kdo hvaležen.

— Jaz pa sem bil svoji materi hvaležen vkljub temu, da me je rodila v bedi in mi je pustila revščino za dedščino in tudi moji otroci so meni hvaležni.

— To je lepo in je že v naravi, da vsak občuti ljubezen do roditeljev; vprašanje pa je, če je modro množiti trpljenje, četudi iz ljubezni. Kajti lahko bi se zgodilo, da bi vsled bede in trpljenja tvoji sinovi prelomili postave, da bi jih zapeljala potreba v greh in bi ne imel radosti nad njimi; kdo bi bil kriv njih slabega življenja? Ali ne oni, ki so ga rodili, ne da bi ga mogli dobro vzgojiti?

— To imaš prav, o Aristip, toda pozna se ti, da si star, ko govoriš o tem, kajti znano je, da se marsikaj na svetu ne da po volji izpremeniti: kakor glava misli, sree čuti, želodec je, tako tudi drugi deli telesa izpolnjujejo svojo nalogo in se jim pogosto ni mogoče zoperstaviti; znano je, da amor vsakega obleti in darove Venere nihče ne zametava.

— Nihče, o, Demokratos, ker bi bilo to zelo neprimerno; kajti darovi Venere so najslajši in imamo vsi pravice, da jih uživamo.

— Tako je, o Aristip in sedaj vem, da sem imel prav, ko sem se smejal, kajti zato so sladki darovi Venere, da nas zmotijo in jih uživamo in se tako množimo.

— Povej mi, o Demokratos, ko bi

darovi Venere ne bili tako sladki, ali bi jih kdo užival ali ne.

— Nihče, mislim.

— Ali bi kdo potem hotel na težek način delati ljudi, da bi zanje skrbel.

— Nihče bi jih ne delal razun enkrat, da bi vedel komu zapustiti svoje imetje.

— Tako torej misliš je bila volja bogov s sladkostmi Venere zmotiti ljudi, da bi se proti svoji volji množili dalje.

— Mislim, da so tako bogovi hoteli.

— In vendar boš priznal, o Demokritos, da se dajo uživati darovi Venere tudi po naši volji, ne da bi za to drago plačali.

— Seveda se dajo.

— Ako se namreč modro uživajo, kakor to delajo višji, bogati, in premožni, da se preveč ne pomnože, Enako bi lahko redni in ubožni modro uredili svoje življenje; ako bi namreč vsak brez sladkosti ljubezni, pripravil si le toliko otrok, kolikor se mu jih zdi potrebno, zakaj ga zmotijo darovi Venere, da jih rodi več, ko pri tem vžije veliko manj sladkosti ljubezni, obdan od skrbi in trpljenja, nego bi jih vžil, ko bi imel manj otrok in več jesti. Zato se mi zdi da ne ravna modro oni, ki uživajo brez prevdarka in množe otroke, ko je nam tudi v tem dano, da po modrosti odločimo. Tako namreč je treba obvladati življenje in svet in ne pustiti se obvladati.

— Modro govoriš, o Aristip. Toda pri tem mi je prišla misel, ki si jo komaj upam povedati.

— Govori odkrito, Demokritos.

— Mislim si tako: Ako bi gorenji bogati in premožni sloji ustavili ploditev, kar je modro, bi bilo za nižje sloje koristno, da se hitro množe, ker bi po številu prehiteli višje, velika množica bi povzročila veliko bedo, pomanjkanje in trpljenje — in tako bi ti mnogoštevilni, silni in rešitve željni premagali ono manjše število višjih, bogatih in oslabelih in bi si razdelili njih imetje ter izpremenili zakone po svoji volji, po katerih bi imel vsak enako in vsi vse skupno: delavnemu bi se izplačalo delo, lenuhe bi zapodili iz države. Tako bi bila odstranjena beda kot največje zlo in s tem bi odpadla vsa druga (zla). Oni, ki sedaj ne delajo, bi morali iti na delo in kdor sedaj trpi, bi potem ne trpel, ker bi se delo delilo in vsem enako plačalo. Potem bi tudi življenje in njegove darove enako uživali. Zato se mi zdi, da je treba, da se plodimo naprej, da bomo čim dalje silnejši. Kajti ako omejimo svoje število, omejimo le za ne-

kaj časa svojo bedo; in lahko bi se zgodilo tudi, da bi gospoda, ko bi to opazila, sama poskrbela za naš naraščaj s tem, da bi si vzela sužnje, ki bi jim narodile mnogo otrok. Bili bi to sicer polgospodski ljudje, toda ostali bi sužnji. Tudi bi se lahko zgodilo, da bi bogati pripeljali sužnje iz tujih dežel in bi tako nas prisilili k delu. Tako bi se cel naš rod pomešal s tujimi barbarskimi ljudmi, ki bi se lahko v našo nevarnost med nami pomnožili. Tako bi bil naš rod rešen trpljenja, ko bi ga ne bilo več; rekel pa sem, da je življenje z bedo in trpljenjem boljše nego smrt. V tem se mi zdi smrt večje zlo, nego beda in menda se mnogim zdi tako, ker bi sicer vsi bedni zapustili življenje in si izvolili smrt. Bedni bolj ljubi življenje, rešeno v trpljenju, nego bogati, ki ima vsega v obilju. Ako pa bi nas beda prisilila, da se hitro množimo in obvladamo državo in družbo, se mi zdi, da bi beda ne bila zlo, ampak celo nekaj dobrega, ker iz nje dobro izhaja.

— Dovolj, o Demokritos, da ustavim tvoje nerazumne besede, kajti zdi se mi, da govoriš o drugem, nego sva hotela govoriti. Rekli smo namreč, da je beda največje zlo in iz zla se ne more dobro roditi, zato dvomim, da bi bilo dobro, kar se iz bede rodi.

— Nasprotno, o Aristip, tisoče dobrih dejanj, koristnih in dobičkanosnih izvrši človek prisiljen po bedi.

— Oj, kam si zašel, Demokritos, premisli pa trpljenja in pomanjkanja, ki ga bode po nepotrebnem prestali za negotovo bodočo srečo. Jaz pa mislim, da mora človek skrbeti le za sebe in za sedanost in paziti na to, da se tudi njegovim potomcem ne bo slabo godilo, s tem, da jih preveč ne množi. Rekel sem že, da bi gospoda sama prišla med vas delal in življenje bi bilo mnogo prijetnejše, ker bi bilo za vse dovolj živil. Preobilica ljudstva na svetu ni nikomur v korist, ker se s tem množi beda. Pomisliti pa moraš, da bi mnogi iz vas lahko po svojih zmožnostih prišli na trg in bi tam odločevali, kot vaši zastopniki, ali bi celo zasedli visoka mesta.

— Imaš prav, Aristip, toda vsi oni, ki bi se iz naših vrst dvignili nad nami v višje sloje, bi zopet živeli brez dela od truda naših rok. Mi pa bi bili vedno maloštevilni in slabi in lahko bi nas držali pod svojo oblastjo, da bi bili večni sužnji. Ako pa zraste naša moč, lahko nekoč zavladamo mi.

Tako je rekel Demokritos. Aristip

ga je gledal, kajti samozavestno in ponosno je govoril zadnje besede. Na to je rekel (Aristip):

—Tvoje besede se mi zde premišljevanja vredne. Vprašanje pa je, ali bo končna sreča, blagostanje enako bedi, ki jo bodele dotlej preživeli. Tudi je vprašanje, ali bodele mogli ustvariti državo, kakor si jo misliš. Kajti človek preveč rad živi po svoji naturi in morebiti je prav tako. Imeti boste morali vladu, zakone in vojaštvo, kajti trebuh bo ostal z vami tudi v novi državi. Vem, da bodo po tem vladali — kakor zahteva Platon — modrijani in bodo odločevali oni, ki bodo po naravi bolj zmožni od drugih in ne kakor sedaj — oni, ki so se slučajno rodili v bogati družini. Vendar ne verujem, da bo v tem stalno blagostanje družbe, kajti tudi veliko bogastvo, med mnoge razdeljeno, da le male deleže in mnogi bi tudi teh deležev ne znali modro porabiti. Zato ostajam pri svojem, da je bodočnost družbe v tem, da po modrosti uživamo življenje, da ne množimo bede z množico ljudi, ampak da obvladamo sebe in s tem obvladamo svet in življenje. Tako namreč ostanemo svobodni in neodvisni in moremo živeti lepo življenje; njegove radosti pa bodo plačilo za našo modrost.

— Tako je rekel Aristip in se je poslovil od Demokrita.

Z a g o v o r.

To je torej oni slavni »Dialog«. V njem vidimo popolnoma Aristipove nazore, ki jih je hotela njegova šola vsestransko pojasniti.

Aristip najprej prepriča Demokrita, da je beda največje zlo, ker prisili človeka v trpljenje in včasih celo v zločin. Demokritos mu neče tega takoj priznati, ker bi s tem lahko zagrešil »proton pseudos« (πρῶτον ψεῦδος) ali prvo laž, napačno prvo premiso, iz katere bi bili vsi sklepi napačni; na koncu se Demokritos obrne proti tej prvi istinitvi; toda Aristip stoji trdno na nji, zato, ker je njegova filozofija nauk sedanjosti, radosti in zdravega egoizma, ter se ne ozira na druge in na bodočnost. Zato izpelje Aristip logično vse svoje zahteve: ako je beda zlo, se ne sme množiti; množi pa se s preveliko plodovitostjo bednih slojev, ki tako padajo v vedno večjo bedo. Ker zemlja ne more dajati več plodov, je treba pomnoževanje v svoj prid in v korist bodočnosti — omejiti, da se ohrani v svetu harmonija in blagostanje. Političnih

ciljev, ki jih ima Demokritos z množenjem nižjih mas, Aristip ne more razumeti, ker je zanj bodočnost negotova in ne velja, da bi se zanjo skrbelo; kdor misli nanjo, se mora pečati s sedanjimi družabnimi razmerami in tako ni svoboden.

Tudi je Aristip v dvomu, ali bi končna zmaga plačala primerno vso bedo, ki bi jo morali prestati ljudje. Aristipu je človek preveč ljub, da bi ga žrtvoval za družbo, bodočnost preveč negotova, da bi zanjo trpel v sedanjosti.

Zato izzveni njegovo mnenje v proslavi življenja, uživanja; strast bi ne smela zapeljati človeka k temu, da množi bedo; ampak človek mora življenje uživati modro; Aristip ni za ono vzdržnost in zmernost, kakor jo je učil Sokrat, le toliko mora biti človek moder, da ne bo vsled vabljivih sladkosti trpel — on in družba. Ako bi se svet tako hitro ne množil, da skoraj zmanjkuje vsega za življenje — bi ljudje lahko boljše in lepše živeli, bili bi bolj vzgojeni in bolj deležni kulture, ker bi jih beda ne silila trpeti samo za vsakdanji kruh in tako bi v nekaki vzajemnosti cela družba živel veselo življenje in uživala radost, to pa je po Aristipovem nauku namen človeka in sreča družbe na zemlji. Seveda s tem niso rešena vsa vprašanja, kajti danes vidimo, da z množicami raste kultura, ki izpreminja svet. — Zanimivo je pri vsem tem, kako važno vprašanje je bilo takrat, kakor danes, na enak način razreševano.

Kajti tudi danes se mnogo premišlja o tem. Zato si moramo »Dialog« misliti v oni dobi, ko so mase že napolnjevale mesta in je beda rastla. —

To pa še ni bilo za časa starejšega Aristipa, ampak dobrih sto let pozneje. V Aristipovih, oz. Biofilovih naukih vidimo racionalistične nazore, po katerih bi bilo potreba, da bi razum zavladal v življenju in v družbi oz. da bi po izreku XVIII. veka: kar največ ljudi bilo deležnih kar največjega blagostanja, kajti blagostanje je sreča. Aristip to misli s tem, da se omeji ploditev, ne da bi se izpreminjala državna oblika, ki mu zaradi harmonije ugaja; Demokritos pa misli na izpremembo cele družbe in spominja na nazore današnjih socializmov.

Aristip si misli, da bi bila pri manjšem številu mogoča boljša vzgoja in večja prosveta; taka družba bi se ne dala od nikogar izrabljati, ker bi bil vsak moder in razumen in bi živel po svojem ra-

zumu; Demokritos pa misli, da ravno izrabljanje množi bedo, ki bo nekoč prisilila mase, da obračunajo z onimi, ki vladajo.

Rekli smo, da predstavlja nam Aristipova šola racionaliste in da je iz nje izšel tudi Enemeros, ki je nekak Voltaire svoje dobe. Tako se je ravno ta šola temeljito lotila verskega vprašanja. Aristip razreši svoje vprašanje brez ozira na vero, dasi njegov nauk ni proti bogovom: njegova vera je namreč v tem, da je radost, slast sreča življenja in da je treba uravnati vse življenje po tem, da bo čim več te sreče.

Naravno je, da taki nazori niso vsem ugajali, najmanj onim, ki imajo od nerazsodnih mas največ dobička. Dasi so namreč po večini vsi bogataši živeli po teh naukih — bili so epikurejci — niso hoteli, da bi oni nižji tako živeli, ker so hoteli imeti od njih dobiček. Rekli smo, da je Aristip sam namenil svoj nauk le višjim bogatim in Biofilos je že tako daleč od svojega učitelja, da ga priporoča tudi nižjim slojem. Najodločnejši nasprotniki so bili seveda duhovniki, ki so, — dasi se sami niso branili posvetnih radosti in užitkov — imenovali vesele epikurejce-svinje*) Seveda Epikur — kakor Aristip — si ni mislil svojega nauka tako, kakor so ga uresničevali tuintam epikurejci. Kaj pa država...? Grška se takrat za tako stvari ni zanimala; v Rim pa je prišla grška filozofija šele pozneje.**) Važno pa je stališče, ki ga zavzame Demokritos proti tujim sužnjem, ki bi jih po barbarili. Demokritos je toliko naroden, da se boji tujcev. To je dokaz, da nacionalizem med grškimi masami v tej dobi ni tako propadel, kakor v višjih krogih. Ali pa je morebiti Biofilos naslikal Demokrata idealno? Dialog se razločuje od Platonovih in Ksenofontovih dialogov v tem, da na koncu ne prepriča niti Aristip Demokrata, in ne nasprotno, ampak je le dobro naznačeno vprašanje, ali je boljše, da se ljudstvo hitro množi in se tako pripravlja prevrat, ali je boljše omejiti ploditev ter tako obvarovati človeštvo zla, izhajajočega iz bede. O tem vprašanju se da še danes premišljati in bomo o njem in nekaterih napadih, ki jih je izzval dialog v naši javnosti govorili o priliki.

*) Prim. Sus ex grege Epikuri.

**) Značilno je, da se n. pr. na Dunaju in v drugih mestih izkazalo pri zadnjem ljudstvu štetju, da število porodov pada, da se torej prodenje omejuje. Časopisi so razmišljali o tem; draginja in beda ter nje težke posledice pa ne kažejo, da je premalo ljudi.

MILKO NAGLIČ:

Pomen vere v državi.

Metafizične spekulacije, v začetku le plod abstraktnega filozofiranja, so s časom dobivale tudi v praktičnem življenju vrednost, v kolikor so s svojimi nazori urejevale ali modificirale npravno in politično mišljenje ljudi kot državljanov.

Zato je državna oblast v vseh časih skrbela za svoj vpliv na vero in pozneje na cerkev, kot samostojno organizacijo verskih pripadnikov.

V poganskem starem veku pojma država in vera nista imela še tako ostro označenega obsega, zato vera tedaj še ni povzročala nikake razlike v pravnem stališču državljana. Sicer je moral vsak državljan pripoznavati državno vero, ki je bila v vsem starem veku in tudi v Rimu stvar države (glej Cicero pro Flacco), ali pri podjarmljenih narodih se ni pazilo toliko na verske razlikosti, ker je s propadom državne samostojnosti izgubila tudi vera svoj narodni pomen.

Za vlade rimskih cesarjev je filozofija dosegla že tako visoko stopnjo, da ji naivne verske pravljice in poetična fantazija stare antropomorfistične naravne religije niso več zadoščale, in je prišla mlada etična filozofija, ki se je vedno bolj zagrinjala v mysticizem neopitagoreizma in neoplatonizma, ki je jemal svojo vsebino tudi od vzhodnih religij. Ta čas, ki je tedaj tem potem hotel najti nadomestila za oni skepticizem, poganjajoč na razvalinah stare oficijelne državne vere, ni bil nasproten novim filozofsko-etičnim teorijam, v kolikor niso izpodkopavale državne avtoritete. Krščanstvo pa, ki je s svojimi komunističnimi in socialno-revolucionarnimi nazori grozilo obstoju stare državne in družabne oblike, je moralo takoj občutiti vso silo preganjanja s strani države.

Duh časa je vse eno privedel krščanstvo do zmage. Ko je tedaj postalo državna religija, nekrščanstvo še ni pomenjalo izgubo civitete, vendar pa je vera povzročala razne pravne razlike.

Po Justinianovem (vzhodnorimski cesar od 527—565) pravu so te razlike sledeče:

1. Rojeni pagani in Židje se sicer ne preganjajo, vendar ne morejo doseči nobene javne službe in časti, razven dekurijonata (Nov. 45. provem.), neke vrste občinskega svetovlastva, katerega si je zaradi prevelike odgovornosti in izgube časa, kakor premoženja, vsak branil.

Dalje je bilo zabranjeno nekristjanom imeti krščanske sužnje in Židom še posebej poroka s krščanko (l. 6. C. de Jud. 1, 9.) ter so morali živeti po rimskem, ne po mozaiškem pravu.

2. Apostati, to so osebe, ki so prestopile od krščanstva k paganstvu ali židovstvu, so izgubile zmožnost, napraviti testament in niso mogle podedovati, niti med živimi razdati. Odpadli duhovniki so bili razven tega še javno kaznovani.

3. Odpadniki so bili izključeni od vseh javnih uradov razven dekurijonata, ničesar niso mogli podedovati, zapustiti ali darovati so smeli le pravovernim; pričanje proti pravovernim je bilo brez uspeha. Pripadniki nekaterih sekt, kakor Maniheji in Donatisti so bili sploh brezpravní z ozirom na pravne posle in njihovo premoženje se je zaplenilo. Podobno se je godilo Ariancem v onih deželah, kjer niso bili v večini. Nasprotno so bili pa vzhodni Germani Arijanci in ti so katoličanom vračali njihovo netoleranco.

Srednji vek je doba zmagovanja cerkve nad državo.

Merovingi so bili sicer tolerantni v toliko, da so prepuščali verske misije menihom in duhovnikom. Karolingi pa so bili že tipični reprezentanti bojujoče se cerkve. V svesti si svoje zavisnosti od cerkve in papeža — saj je Pipin l. 751 le s pomočjo papeža Caharije odstavil na soissonschem zboru zadnjega merovinskega kralja Childerich-a III. in ga vtaknil v samostan — so Karolingi podpirali cerkvene interese z vsemi močmi. Sklenili so zvezo s papežem in o Korlu Velikem (768—814) je znano, da je dal l. 782. 4500 Sasov usmrtiti, ker se niso dali pokristjaniti s silo. V tej dobi se je odpadništvo tudi privatnopravno kruto kaznovalo.

V notranje razmere krščanske cerkve se država tudi še v prihodnjih stoletjih ni utikala. Šele z 12. stoletjem je postalo to drugače. Iz različnih struj, ki so nastale ob boju za investituro, so nastala heterodoksna naziranja, ki so ob enem s probujajočo se novo znanostjo stopila ostro nasproti teološkim naziranjem vladujoče cerkve.

Ko so v 12. in 13. stoletju nastale verske sekte v Franciji in drugod, se je pričela tudi država zanimati za cerkvene razmere. Nastali so razni verski redovi in država je s pomočjo inkvizicije pomagala cerkvi izvršiti cerkvene postave. Odpadništvo od katoliške cerkve se je državno kaznovalo kot hudodelstvo in

kdor se ni tekom leta dni rešil cerkvene ekskomunikacije, je bil kaznovan še s kraljevim progonom (Acht). Odpadništvo je imelo za posledico izgubo pravic družinskega prava, konfiskacijo premoženja in izgubo pravnega varstva.

Reformacija je s težavo dosegla, da se pripadniki reformiranega veroizpovedanja niso smatrali kot odpadniki. L. 1555 se je sklenil verski mir v Augsburgu, in s tem so dobila svobodna mesta in deželni knezi pravico verske svobode in ius reformandi. (Cuius regio, eius religio!)

V korist katoliške cerkve pa je ostalo reservatum ecclesiasticum, po katerem izgube duhovni stanovi, ki postanejo protestantski, službo, okrožje in dohodke. Vsi ne neposredno podložni pa niso dosegli proste izbire vere, ampak se jim je le dovolilo privilegium fletile emigratonis, po katerem so se smeli izseliti.

Westfalski mir (1648) je razširil versko toleranco tudi na reformirane in Kalvince. Kot annus normalis se je določilo l. 1624, po katerem smejo vsi, ki so dotlej imeli pravico verskega izpovedovanja, to lahko ohranili tudi v prihodnje, med tem, ko so deželni knezi imeli pravico nasproti onim, ki jih zgoraj navedena določba ni ščitila in se niso poslužili pravice izselitve, prisiliti jih k veri, ki so jo sami zastopali ali pa jih izgnati iz svoje dežele.

Toleranco, ki je zmagala v Franciji in se je najprvo na Nizozemskem ustavno ugotovila, je uveljavil v Avstriji Jožef II. Vsled tolerančnega edikta so postali katoličani, luterani, reformirani in grško-ortodoksni jednakopravni. Vendar je ostala rimsko-katoliška vera v Avstriji dominantna. Nemška zvezna pogodba (l. 1815) je proklamirala neodvisnost verskega pripadništva od uživanja državljskih in javnih pravic.

Vendar to verske ravnopravnosti le ni ščitilo zadostno, kajti z uporabo teritorialnega prava so na pr. na Mecklenburškem zapostavljali katoliške in na Tirolskem prisilili protestante k izselitvi. Šele državni osnovni zakoni, ki temelje na gibanju l. 1848, so idejo verske ravnopravnosti zadostno podkrepili in uveljavili. Severnonemška zveza je to izrekla l. 1869 in 1875 in novo nemško državljansko pravo iz l. 1900 je opravilo zadnje sledove neenakosti ter do konca uveljavilo popolno enakost državljskih in javnih pravic državljanov vseh konfesij. V Avstriji seveda še nismo tako daleč. Član XIV. državnega temelj-

nega zakona z dne 21. decembra 1867 drž. zak. št. 142 pravi sicer, da je popolna verska svoboda vsakemu zagotovljena, a ta določba je ostala večji del le na papirju.

Posebno zakonsko pravo je ločeno v Avstriji za posamezne konfesije, torej za katolike, protestante, žide in brezkonfesijonelne.

Najzaostalejše verske določbe pa hranijo §§ 63., 64. in 111. splošnega državlanskega zakonika, po katerih je duhovniku prepovedan zakon, nemogoč zakon med kristjani in nekristjani in nemogoča ločitev zakona med katoličani.

Razven tega zakon z dne 14. maja 1869 drž. zak. št. 62 zahteva versko-nravno vzgojo otrok in posledica tega je, da se mora otrok krstiti po normah one religije, v kateri se vzgaja (Taufzwang). Od avstrijske verske svobode bi si tedaj marsikdo želel kaj več pričakovati in to bi zahtevala tok časa in »svoboda vere in vesti« po členu XIV.

M. P. SAINT-YVES:

Telesni ostanki (relikvije) Kristovi.

Francoski pisatelj M. P. Saint-Yves, ki je napisal že nebroj versko-kritičnih študij, ki se odlikujejo po svoji utemeljenosti in jasnosti, je izdal pravkar novo delo: Relikvije in čudezne podobe, v katerem se nahajajo zelo, zelo zanimivi podatki o »telesnih ostankih Kristovih«.

I. Solze.

Menihi sv. Medarda Soasonskega n. pr. trdijo, da hranijo en Kristov zob!

V Vendôme (Vandom) se je postavljala tja do revolucije samostan Svete Trojice, da ima shranjeno pravo Kristovo solzo, tako zvano »sveto solzo«.

Drugi samostani v Saint - Maximin Thiers, Saint-Pierre itd. so imeli tudi »svete solze« v svojih relikvijarjih. Te solze so delale bajne čudeže.

Ali kako so mogli priti do Kristovih solz? One so se mogle dobiti z robcem, kakor solza, katero hranijo v Liège. Toda čegav je bil ta robec? Je bil li Kristov ali kakšne druge osebe? Ali se ga je poslužil Krist sam, da si obriše solze iz oči? Ali pa je morda to storil kdo drugi? Je-li morda ta robec samo oni Lazarov prst, na katerega so kanile Kristove solze? Ampak veliko lažje je taka vprašanja postaviti, kakor nanja odgovoriti.

Pri maši v čast Kristove solze se poje v Allouagne: »O slavna solza, o sijajno se blesteča solza, katero so shranili angelji in podarili Magdalenii!« Toda. je bil li angel, ko je vjel solzo, vidljiv ali nevidljiv in česa se je poslužil, da je mogel vjeti solzo?

Zupnik Plique tem storijam ni verjel in je pogledal v relikvijar. Tam je videl le majhen, siv kamenček. Tu mu je prišla pametna misel. »Ta kamenček je najbrž tisti, na katerega je kanila solza Kristova.« Zdaj pa nastane vprašanje, je li ta kamen res od Lazarovega groba ali ne, ga je li angel odnesel javno ali na skrivnem in ga dal Magdalenii itd. Ampak taka vprašanja so vernikom prepovedana in kamen se časti še naprej, milodari se še vedno pobirajo, kajti arhaški škof drži na to, da se mu dohodki ne skrčijo.

II. Popek.

En Kristov popek so imeli v Clermontu. Letà se je smatral za enega najdragocenejših ostankov v vsej Evropi, enega imajo v Lucques in tretjega v Rimu. Najslavnejši popek vendar je v Chalons na Francoskem.

Toda kako je prišel ta ostanek v Chalons? O tem se pripoveduje sledeče: Ko je odpadel ta kosček kakor vsakemu novorojenčku tudi Kristu, ga je menda sveta devica z vso spoštljivostjo pobrala. Hranila ga je vse svoje življenje in morda ga je nosila tudi vedno pri sebi. Po smrti njenega sina je postal vir njene tolažbe. Na smrtni postelji pa je izročila ta ostanek baje evangelistu Janezu. Sveti Janez, ki je bil škof v Efezu, ga je prepuštil svojim naslednikom in od teh ga je dobil Karol Veliki.

Do leta 1707 je verjelo vse v ta popek in romalo k njemu. Ampak škof de Noailles se je hotel nekoč prepričati z lastnimi očmi, je li ta ostanek res tudi čudotvoren. Zbral je svojo duhovščino in se napotil v cerkev, kjer se je hranila podoba matere božje z detetom, v kateri se je nahajal na mestu detetovega popka vdolan medajlon z relikvijo. Ko je škof pred podobo pomolil, je dal popek vzeti iz podobe. Zelo se je pa začudil, ko je našel samo tri raznobarvne, brušene kamne. Preiskovali so ostanek z drobnogledom, ampak popka ni bilo videti. Naposled so poklicali babico, ki ve kaj spada k novorojenemu detetu in ko je izjavila tudi ta, da takih kamnov ne prinese noben novorojenček na svet, je škof kamne

zaprl v zlato škatljo in jih nesel domu. Vse mesto pa je romalo za njim v procesiji in se ni dalo prepričati, da ostanki niso od Kristusa.

In vendar hranijo še v Rimu pred očmi papeža Kristov popek, ki je menda le del onega, ki se je nahajal v Chalons.

III. Sveta kri.

Predvsem pa se je častila in se časti Kristusova kri, ki jo ima mnogo cerkva na svetu. Imajo jo v Anvers, Boulogne-sur-Mer, Bruges, Chartres, v Mantovi, Palermu, Parizu, Rimu, Benetkah itd.

Vojak Longin, ki je prebodel Jezusova prsa, je vjel kri in jo odnesel seboj. Kmalu je zapustil svojo službo in šel pridigovat evangelij v Mantovo in je postal tam škof. V Mantovi je skril kri v zemlji, in šele l. 804 so jo zopet našli. Nato so se dogajali čudeži in ljudstvo je romalo tje.

Papež Leon IX. je zahteval en del krvi zase in jo je tudi dobil. Sedaj se nahaja v lateranski cerkvi v Rimu.

Tudi Nikodem je vjel sveto kri in jo prinesel v Rochelle, Fécamp itd. Ravno tako Marija Magdalena, mati božja in drugi. Zopet drugim jo je podaril Baudouin, kralj jeruzalemski, in sveto kri hranijo na tolikih krajih, da bi jo zračunali lahko na nekaj hektolitrov. In kateri človek ima toliko krvi?

IV. Brada, lasje in nohti.

Samostan v Clermontu na Francoskem je imel popek božjega sina, pet nohtov z desne roke, plenice, v ktere je bil zavit, enajsti del prta, s katerim si je obrisal raz obraz pot in kri, tri nohtove odrezke od desne roke, del trnjeve krone in del od njega blagoslovljenega kruha, del gobe in njegovega groba, šibe, s katerimi so ga ranili, lasje matere božje, njeno zapestnico, kos njene obleke in nekaj njenega mleka itd.

Kristove nohte, brado, lase in del njegovega križa imajo še v Rimu, v Eskurijalu v Španiji, Argendole in drugo.

Kristovo telo je bilo toraj razmesarjeno in razdeljeno na ves svet. Kjerkoli je potrebovala cerkev ali samostan nove dohodke, so izmislili nove ostanke in verno ljudstvo je romalo in roma še danes najrajši v take kraje, kjer misli, da se nahajajo tako sveti ostanki. To krščanstvo je že zelo blizu poganstva.

In naposled še, kakšen humbug se je že uganjal z Jezusovo kapico. Kolikokrat bi ga bili morali obrezati, ako naj so vse

kapice, ki se hranijo po svetu, prave!? Ze stari Rimljani so častili moška spolovila. Oni so napravili iz njih boga Priapa, Grki boga Phallus-a, Indi paboga Lingam. Cerkev je posnemala pogane in zato se je častil ta del Jezusovega telesa v Metz, v Angers, Chalons-sur-Marne, Amiens Hildesheim itd. itd. L. 1464 ga je prišel častit francoski kralj v Colombes, l. 1422 pa si ga je tam izposodil angleški kralj, da bi z njegovo pomočjo njegova žena lažje porodila.

Vse to pa trpijo z mirno vestjo tudi pri nas državne oblasti. Da ti ostanki niso pravi, to vedo dobro tudi duhovniki. Toda oni pravijo, da zaslužijo čast že radi svoje starosti. Kakor da bi ne bilo nič starejšega svetu in kakor da so to najprimernejši predmeti časti in oboževanja!

Somišljeniki, širite »Svobodno Misel«; pridobivajte novih naročnikov; pošiljajte nam naslove tistih, o katerih mislite, da bi se na list naročili.

Razširjajte edino protikatoliško in protiklerikalno poljudno pisano revijo »Svobodna Misel«!

Raznoterosti.

Plin — pohujševalec. Vsak otrok ve, da se klerikalci boje luči in svetlobe. Ne samo duševne luči ampak tudi plinove luči. To dokazuje članek, ki ga je bilo čitati v Gospodovem letu 1819 v »Kölnische Zeitung«, ko so vpeljali v Kolinu plinovo razsvetljavo. Članek se glasi:

»Vsako razsvetljevanje ulic je pohujšljivo in sicer

1. iz bogoslovskih ozirov, kajti to je porušitev od boga ustanovljenega reda, ki določuje, da vlada po noči tema, ki jo sme rušiti samo mesečna svetloba. Temu se ne smemo upirati in s preminjati noč v dan,

2. iz zdravniških razlogov. Razsvetljenje ulic povzroča mnogo bolezni, kajti ljudje so tem lažje tudi po noči na ulici, kjer dobijo kašelj in se prehladijo.

3. iz filozofično-nravnih ozirov, kajti razsvetljenje podkopuje nravnost. Umetna razsvetljava prežene iz čutov strah pred temo, ki zadrži mnogo slabičev pred grehom. Ta svetloba zapelje tudi pijanca, da bdi pozno v noč, pije in razgraja.

4. iz narodopisnih in človeških ozirov. Javne slavnosti imajo namen, povzdigniti narodni čut. Iluminacija služi v to

svrho zelo dobro. Njen vpliv pa pade zelo, ako se vsako noč razsvetlijo ulice in otopi smisel za resnično iluminacijo!

Klerikalcem za zgled. Revno avstrijsko ljudstvo se izseljuje ker doma ni kruha, znanost beži v inozemstvo, ker pri nas ne najde podpore, komunalni in deželni dolgovi rastejo, in davčni vijak vkljub svoji neusmiljenosti ne more več istisniti denarnih sredstev, ampak če gre za podpiranje tujih nun je vedno denarja v izobilici. Mestni svet mesta Hall na Tirolskem je daroval pred kratkim 300.000, za nakup posestev in poslopij, ki jih daruje iz Francoskega pregnanim nunam kongregacije »Hčerk Jezusovega Srca«. Pričakujemo, da bo sledil kranjski deželni odbor brunnim Tirolcem!

Kregar-lja. Minoli mesec so prali v Celju zelo zamazano, mestoma že ušivo srajce Slov. Ljudske Stranke. Ob tej priliki se je zopet pokazalo, da posvečeni škapulir ne varuje srajce pred nesnago. Tri dolge dni so jo prali, tri dni in tri noči, nazadnje pa so uvideli, da se ne da oprati in so jo poslali neoprano v Ljubljano nazaj. Niso sicer našli madežev oskrbnjenega devišva S. L. S., kajti teh ni več, nesnaga jih je zakrila že zdavnaj; ampak smrdljivo blato je bilo, ki ga ni bilo mogoče postrgati. Sveta morala je imela močne protektorje in to pot so jo še rešili — za nerazsodneže. Vsakemu mislečemu človeku pa je jasno, da so Kregar in consortes goljufi, kakor je goljufica njih botra, Slov. Ljudska Stranka. Saj Kregar čuti v svojem sreč, da je goljuf, dasi ne bode opravljal pokore. Nemara ga celo veseli, da je spravil to starokranjsko besedo, goljuf — zopet do imenitne veljave.

Vzlic temu pa še tli v naših prsih medlo upanje, da nas »Slovenec« v kratkem razveseli z naslednjim oficijelnim popravkom: »Ni res, da Kregar ni kriv, kakor menijo pomotoma celjski porotniki, res pa je, da je kriv, da je ponarejal, podkupoval, sleparil, radiral itd., itd., itd. z eno besedo — golju f a l.«

Nemčija in Avstrija. Marsikdo bi si lahko mislil, da mora biti Nemčija zelo svobodomiselná država, ker so pridobili pri letošnjih volitvah socialisti čez 100 mandatov. Ali to je le ena stran kolajne. Druga je povsem drugačna, kajti v Nemčiji, kjer prebiva 22 milijonov katolikov, je 5.200 samostanov z 60.000 redovniki. Avstrija šteje 24 milijonov katolikov in

ima le 2.900 samostanov z 38.000 redovniki.

Vreča z 500.000 frankami. Pred kratkem je potrkala na samostanska vrata na ontmartru (v Parizu) neka ženska in hotela govoriti s priorjem. Prišel ga je zastopat nekdo drugi. Ženska je nosila pod pazduho vrečo.

— Vi ste prišli k spovedi?

— Ne, moj oče, prinesla sem vam nekaj v darilo.

In izročila mu je vrečo, ki je bila nabasana z bankovci v znesku 500.000 fr. ter nato izginila!

500.000 fr., to bo gotovo cena za prvo mesto v paradižu.

Grozodejstva klerikalizma v republiki Ekvador. Ko so se morali v Guayaquil udati radikalci po hudih bojih, je vdrla od duhovnikov naščuvana množica v ječe in jela moriti jetnike po vrsti. Generala Montero so vlekli na javni trg, ga postavili na grmado in jo zažgali. Ko je bil že pol ožgan, so ga vrgli v mrzlo vodo in nato zopet na grmado. V Quito je vdrla naščuvana množica v ječo in ubila nad 100 ljudij. Štiri generale in časnikarja Corrala pa so vlekli na pokopališče. Tu so se vršili grozni prizori. Biriči so odrezali jetnikom najprej jezike, nakar so jih jeli zbadati z bodali od vseh strani. Nato so jim odsekali s sekirami noge in roke, jih obesili visoko na drevesa, prerezali vrvi tako, da so padla trupla na tla, jih polili s petrolejem in zažgali. Ko so bile žrtve že skoraj mrtve, so ugasnili ogenj in jim odsekali glave. Tako poroča »El Pais« 20./II. 1912.

Ne puščajte ležati prečitanih številčk »Svobodne Misli« v kotu, ampak dajte jih brati prijateljem in sosedom, kajti vsaka posamezna številka ima veliko vrednost za protiklerikalno propagando.

»Svobodna Misel« naj torej kroži od rok do rok!

Papež in aviatika. Da se peča papež z zrakoplovstvom, bo marsikteremu neznano. In vendar je to res, kajti »Neues Jahrhundert«, modernistični katoliški časopis, piše iz Insbrucka, da je imel tamošni jezuit Schweykart pridigo — akademsko pridigo — v kateri je zaupal svojim ovčicam, da ima iz Rima popolnoma sigurno in gotovo vest, da so videli poslednje dni papeža Pija X. v nje-

govi delavni sobi, ko je prosto plaval v zraku. Ko je ta mistična prikazen minila in se je papež zbudil, je baje prosil, da tega ne povedo nikomur. In vendar je zvedel o tem insbruški jezuit! Kaj je proti temu moderna aviatika, ki rabi motorje in vretena?

Svobodomiselno gibanje.

20 učiteljev izstopilo iz cerkve. Po prvem monističnem shodu, ki se je vršil lani v Hamburgu, se je ustanovilo tam društvo »Konfessionslos«, na čelu ktereju stoji E. Haeckel, V. Ostwald in A. Drews in ki hoče organizirati izstopanje velikih množic. Dozdaj se jih je priglasilo že na tisoče, med njimi tudi 20 hamburških učiteljev. In pri nas?

Švedski svobodomislci, ki se morajo boriti z velikimi zaprekami, pripravljajo veliko osrednjo organizacijo svojih dozda raztrošenih svobodomiselnih društev.

Sežiganje mrličev bo v Avstriji v doglednem času dovoljeno. Tako je utemeljilo upravno sodišče odlok z dne 20. marca t. l., kateri dovoljuje mestu Liberec na Češkem zidanje krematorija.

V Parizu se je ustanovil krožek »Cercle Berthelot«, ki je sličen majhni akademiji in ki je popolnoma svobodomiselnega značaja. Redne konference, čitalniške sobe, knjižnica, umetniški večeri in drugi sestanki itd. naj zbližajo pripadnike svobodne misli med sabo, pospešujejo medsebojno podpiranje in propagando.

Ogrski svobodomiselni krožki dobro prospevajo. L. 1911 je priredilo samo eno društvo, Galilei v Pešti, 466 predavanj.

Listnica uredništva.

Brošure »Svobodne Misli« »Krst sv. Vladimira« in »Primož Trubar« so zopet na razpolago, in jih vsem somišljenikom toplo priporočamo. Izvod po 50 v. Poštnina posebej (10 v.). Tretje in četrte letnike je mogoče dobiti le še v zelo pičlem številu po 4 K. Kdor si ju želi, naj jih naroči kolikor hitro mogoče.

Vsi dopisi in pošiljatve naj se naslovijo na »Svobodno Misel« Praga-Vinogradi, št. 1248.

P. T.

naročnike, ki še niso vposlali naročnine, tem potom uljudno opozorjamo, da nam blagovolijo prej ko mogoče poslati

zaostalo naročnino za

„SVOBODNO MISEL“

Ker je naše delo tako idealno in se žrtvujemo z največjo vneto prekoristni stvari, je pač dolžnost onih, ki naš list naročajo, da ga redno plačujejo, ker s tem, ako bo list vedno močan, prispevajo največ k svobodomiselni propagandi.

One, ki naročnine ne plačajo, bomo prisiljeni postavno opominjati. Na tiste pa, ki list nekoliko mesecev sprejemajo in še le potem vrnejo, se ne bomo ozirali in bomo zahtevali, da sprejete številke plačajo.

Komur je kaj na tem, da se protiklerikalno gibanje razširi in zadobi moč na Slovenskem, naj prispeva k temu delu s tem, da podpira z naročnino

edino protiklerikalno in protikatoliško znanstveno glasilo

„SVOBODNA MISEL“

in po možnosti razširja, kajti le ako bo list vedno materialno na trdni podlagi, bo mogel tudi uspešno delovati po načrtanem programu.

Naročnina, ki znaša za celo leto skromne **3 krone**, naj se blagovoli pošiljati na

Upravništvo „SVOBODNE MISLI“

Praga-Vinogradi, 1248.

„SVOBODNA MISEL“

≡ izhaja vsak mesec ≡
in stane za Avstro-Ogrsko:
na leto K 3.—
polletno K 1:50
≡ izven monarhije: ≡
na leto K 4.—

Na željo se »SVOBODNA MISEL« pošilja tudi v zaprtem pismu, kar stane 5 K na leto.

Knjigarne in komisijonarni dobe znaten popust.

Izdaja in urejuje Albin Ogris. — Tisk. Dr. Ed. Grégr in sin, Praga.

VSEBINA: Ob grobu Antona Aškerca. — Ingersoll: Kaj je vera? — Theodor Ostrý: Razlaga avstrijskega zakonskega prava in težnje po njegovi reformi. — Aristipov dialog o bodočnosti družbe. [»Aristip«]. Prevedel in z uvodom in zagovorom pojasnil dr. Jessen. — Milko Naglič: Pomen vere v državi. — M. P. Saint Yves: Telesni ostanki (relikvije) Kristovi. — Raznoterosti. — Svobodomiselno gibanje. — Listnica uredništva.